

Tobaksvanor i Sverige 2003-2018

CAN Rapport 183

Martina Zetterqvist & Mats Ramstedt

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN

Layout inlaga: Britta Grönlund, CAN

Layout omslag: Jimmie Hjärtström, CAN

ISSN 0283-1198

ISBN 978-91-7278-299-0 (pdf)

URN:NBN:se:can-2019-6 (pdf)

Tobaksvanor i Sverige 2003–2018

Martina Zetterqvist & Mats Ramstedt

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Rapport nr 183

Stockholm 2019

Förord

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, är ett oberoende nationellt kompetenscentrum inom ANDT-området. Vårt uppdrag är att sprida kunskap om konsumtions- och skadeutvecklingen av alkohol och andra droger i samhället. Det gör vi genom undersökningar, sammanställningar och forskning, men även via kunskapshöjande insatser. Våra större återkommande nationella undersökningar är Skolelevers drogvanor, Monitormätningarna och Vanor och konsekvenser.

CAN är en del av civilsamhället med omkring 50 medlemsorganisationer. CAN:s styrelse utses av Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte), Vetenskapsrådet, Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen och Årsmötet. Regeringen utser ordförande och ersättare.

Monitormätningarnas huvudsyfte är att ge en bild av den totala alkohol- och tobaks-konsumtionen i Sverige, där både registrerade och oregistrerade källor inkluderas i beräkningarna. Mätningarna startades i juni år 2000 och innehöll då frågor om anskaffning och konsumtion av alkohol. Sedan 2003 innehåller intervjuerna också frågor om cigarett-konsumtion och från 2007 frågor om snus. CAN övertog undersökningen år 2013.

I denna rapport presenteras aktuella skattningar av den totala tobakskonsumtionen i Sverige fram till och med år 2018. Vidare presenteras uppgifter baserade på självskattad tobakskonsumtion. Dessa uppgifter möjliggör att konsumtionsmönster i olika län och grupper i befolkningen kan beskrivas. Eftersom de självskattade uppgifterna om tobakskonsumtionen inte skiljer mellan konsumtion av registrerad och oregistrerad tobak blir denna statistik även ett viktigt komplement i skattningen av hur den totala tobakskonsumtionen har förändrats.

Rapporten har författats av Mats Ramstedt (som skrivit om anskaffning) och Martina Zetterqvist (som varit redaktör och skrivit om konsumtionsvanor). Björn Trolldal har granskat resultat samt texter och kommit med värdefulla synpunkter på innehållet.

För finansieringen av frågorna om tobak i Monitormätningarna står Socialdepartementet.

CAN vill passa på att tacka alla som har medverkat i undersökningarna eller som på annat sätt har bidragit till undersökningarnas genomförande under åren.

Stockholm i juli 2019

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Charlotta Rehnman Wigstad

Direktör

Innehåll

Förord.....	3
Sammanfattning.....	5
1. Inledning	7
2. Resultat.....	9
Anskaffning av cigaretter 2003–2018	9
Cigarettförsäljning i Sverige	9
Resandeförsel och smuggelcigaretter	10
Totalanskaffning cigaretter	12
Anskaffning av snus.....	13
Snusförsäljning i Sverige	14
Resandeförsel	15
Totalanskaffning snus	16
Självrapporterade uppgifter om användning av cigaretter, snus och e-cigaretter	18
Tobaksanvändning	18
Rökning	21
Cigarettkonsumtionens omfattning	23
Snusning.....	25
Snuskonsumtionens omfattning	27
Regionala skillnader i tobaksanvändning	29
Användning av e-cigaretter	30
3. Diskussion	32
4. Referenser.....	36
Bilaga 1. Material och metod	38

Sammanfattning

I denna rapport presenteras aktuella skattningar av den totala cigarett- och snus-konsumtionen i Sverige på basis av både försäljningsuppgifter och data från Monitor-mätningarna. De senaste uppgifterna som redovisas är från 2018.

Den totala konsumtionen av cigaretter och snus

- Under 2018 skattades den totala cigarettkonsumtionen i Sverige till totalt ca 5 miljarder cigaretter vilket motsvarade 598 cigaretter per invånare 15 år och äldre. Siffran är den lägsta som noterats under den studerade perioden dvs. 2003–2018.
- 94 % av cigaretterna var inköpta och beskattade i Sverige (registrerade) medan övriga andelar var oregistrerade och bestod av resandeförsel (5,6 %) respektive smuggling (0,9 %).
- Cigarettkonsumtionen har minskat med ca en tredjedel sedan 2003 och nedgången berör både de registrerade och oregistrerade delarna.
- Under 2018 konsumerades 6,2 miljoner kg snus i Sverige vilket motsvarar 0,74 kg per invånare 15 år och äldre.
- 98 % av snuset var inköpt och beskattat i Sverige och 2 % var inköpt i samband med utlandsresor (resandeförsel).
- Snuskonsumtionen uttryckt i antal kg per invånare 15 år och äldre är idag lägre än 2003 men har varit i stort oförändrad sedan 2008. Snuskonsumtionen i termer av antal dosor har däremot ökat under perioden vilket förklaras av att genomsnittsvikten på en snus-dosa blivit lägre.

Tobaksvanor utifrån självrapporterade uppgifter

Tobak totalt

- Under 2018 hade omkring en fjärdedel (26 %) av Sveriges befolkning 17–84 år använt tobak (rökt och/eller snusat) vid minst ett tillfälle den senaste månaden. Sedan 2007 har tobaksanvändningen varit relativt stabil.
- Andelen män som använder någon form av tobak (röker och/eller snusar) är betydligt högre än bland kvinnor. Under 2018 hade 33 % av männen använt tobak under den senaste månaden mot 18 % av kvinnorna. Medan männens tobakskonsumtion varit relativt oförändrad sedan 2007 har andelen kvinnor som använder tobak minskat från 21 % till 18 %.
- Gällande tobaksanvändningens omfattning i olika åldersgrupper uppmättes 2018 den högsta andelen bland personer 17–29 år. Andelen minskar med stigande ålder.

Cigaretter

- Under 2018 hade i genomsnitt 15 % av Sveriges befolkning 17–84 år rökt vid minst ett tillfälle den senaste månaden. Omkring 8 % hade rökt dagligen och 7 % hade rökt sporadiskt. Män rökte i något större utsträckning än kvinnor, 16 % respektive 14 %. Yngre rökte i betydligt större utsträckning än äldre. I den yngsta åldersgruppen 17–29 år är andelen sporadiska rökare särskilt hög (17 %).
- Det är endast andelen dagligrökare som sjunkit medan andelen sporadiska rökare har legat på en mer oförändrad nivå. Nedgången av dagligrökning har skett under den första delen av studieperioden dvs. fram till åren 2010–11 och har på senare år legat förhållandevis stabil på omkring 8 %.
- Då antalet cigaretter rökarna själva uppger att de röker fördelas på hela befolkningen framgår att det genomsnittliga antalet cigaretter som konsumeras i Sverige per år har minskat med omkring 50 % sedan 2003. Åren efter 2010 har utvecklingen emellertid varit förhållandevis stabil.

Snus

- Under 2018 hade i genomsnitt 16 % av befolkningen snusat den senaste månaden. Omkring 12 % var dagliga användare och 3 % var sporadiska snusare. En klar majoritet av snusarna var män. Var fjärde man (25 %) hade snusat senaste månaden jämfört med 6 % av kvinnorna. Över 80 % av de manliga snusarna snusade dagligen jämfört med 65 % av de kvinnliga snusarna.
- Till skillnad från andelen rökare har andelen snusare legat på en mer stabil nivå under hela perioden 2007–2018. Bland männen minskade andelen användare något fram till 2011 för att sedan tillta igen. Andelen kvinnor som snusar har ökat något – från 4 % år 2007 till 6 % år 2018.
- Det självrapporterade antalet snusdosor dagligsnusarna konsumerar ökade något under 2010-talet men låg år 2018 återigen på samma nivå som 2007, då snuskonsumtionen började mätas.

Regionala skillnader

- Norrbotten var det län som hade störst andel rökare (18 %) medan minst andel uppmättes i Jämtland (9 %). Motsvarande nivåer för snusning var 25 % (Norrbotten) respektive 13 % (Södermanland). Majoriteten av länen skiljde sig emellertid inte i särskilt stor utsträckning från genomsnittet i riket.

E-cigaretter

- Under 2018 hade i genomsnitt 2 % av befolkningen i Sverige använt e-cigaretter någon gång under de senaste 30 dagarna, varav en tredjedel hade gjort det dagligen.
- Av de som använt e-cigaretter utgjordes den största delen av män samt av personer i den yngsta åldersgruppen 17–29 år.

I. Inledning

Liksom i omvärlden orsakar tobakskonsumtionen i Sverige hälsoproblem hos befolkningen. Hälsoproblemen orsakade av tobakskonsumtion står i Sverige för en större del av den totala sjukdomsburden än alkohol och narkotika tillsammans (Agardh m.fl., 2014). Enligt skattningsdata från WHO ökar tobaksrökningen risken för minst 28 sjukdomar och särskilt vanliga är olika former av cancer samt hjärt- och kärlsjukdomar (WHO, 2014). I Sverige beräknas närmare 12 000 personer avlida och upp till 100 000 personer insjukna varje år på grund av rökning (Socialstyrelsen, 2014). Det är därför angeläget att följa tobakskonsumtionens utveckling i landet speciellt med avseende på rökning av cigaretter men även på bruket av snus.

På grund av tobakens skador på folkhälsan är det övergripande målet för den svenska tobakspolitiken att minska allt tobaksbruk. En minskad tobaksanvändning beskrivs av regeringen som ett viktigt mål för den svenska folkhälsopolitiken (Sveriges Riksdag, 2016). Sverige har, likt många andra länder, skrivit under WHO:s tobakskonvention och därmed förbundit sig till att genomföra konventionens olika artiklar för att minska tobaksbruket och skydda invånarna från tobaksindustrins marknadsföring. Regeringen har även ställt sig bakom opinionsbildningsprojektet ”Rökfritt Sverige 2025” (internationellt ”Tobacco Endgame”). Målet är att år 2025 ska mindre än 5 % av Sveriges befolkning röka och rökningen ska inte längre utgöra ett dominerande folkhälsoproblem.

Till skillnad från andra länder, där andelen rökare och andelen tobaksanvändare i stora drag är synonyma, utgörs andelen användare i Sverige i betydande utsträckning av snusare. Även om cigaretterna står för den absoluta merparten av tobakens hälsorisker (Bolinder, 2012), innehåller också snus nikotin vilket påverkar hjärta och blodcirkulation och kan bidra till en ökad risk för hjärt- och kärlsjukdomar. Snusning kan också ge skador i munnen samt öka risken för graviditetsförgiftning och för tidig födsel med mera (Hjärt-Lungfonden, 2018).

I andra EU-länder är försäljning av snus förbjudet, men i och med att Sverige har ett permanent undantag är det tillåtet att tillverka och sälja snus i Sverige. Snuset får inte exporteras till andra EU-länder, men det är tillåtet att ta med snus för eget bruk vid resa till andra EU-länder (EU-upplysningen). Eftersom också snusning medför hälsorisker är det övergripande målet rörande tobak i regeringens ANDT-strategi att minska både cigarett- och snusanvändningen i Sverige (Socialdepartementet, 2016).

Beräkningar av obeskattad tobak och statistik över svenskarnas köp av i Sverige beskattad tobak ger tillsammans en bild av den totala förbrukningen i Sverige. Däremot synliggör inte uppgifterna förekomsten eller förändringarna av tobaksbruket i olika undergrupper i befolkningen, som t.ex. bland kvinnor och män eller i olika åldersgrupper. Försäljningsuppgifter visar inte heller hur konsumtionen skiljer sig mellan daglig och sporadisk användning och hur detta har förändrats över tid. För att få en mer detaljerad bild av rök- och snusvanorna i Sverige presenteras därför också uppgifter om hur vanorna fördelar sig i olika grupper utifrån de självrapporterade uppgifterna om tobaksvanor som ingår i Monitoringsmätningarna.

När konsumtion och anskaffning av olika produkter studeras genom frågeundersökningar innebär det alltid att viss hänsyn till felmarginaler behöver tas. Metodologiska aspekter såsom utformning av urval, frågeformulering och svarsalternativ etc. kan påverka resultaten. Ytterligare en möjlig orsak till felmarginaler är att efterfråga beteenden som kan uppfattas stigmatiserade, vilket kan innebära att respondenterna medvetet eller omedvetet underskattar sin konsumtion. Även om det därför alltid är klokt att reflektera över möjliga felmarginaler när resultaten tolkas, utgör väl genomförda enkätundersökningar ofta värdefulla grunder att utgå från.

Rapportens disposition

Rapporten inleds med en redovisning av anskaffningens utveckling under perioden 2003–2018 i befolkningen som helhet. Därefter presenteras de självrapporterade uppgifterna gällande användningen av cigaretter, snus och e-cigaretter. Avslutningsvis förs en diskussion om hur de viktigaste resultaten ska tolkas och om styrkor och svagheter i studiens data och tillvägagångssätt.

I bilaga 1 redovisas en fördjupad beskrivning av datamaterialet och den metodik som används i Monitormätningarna och på CAN:s hemsida återfinns en detaljerad tabellbilaga i digitalt format.

2. Resultat

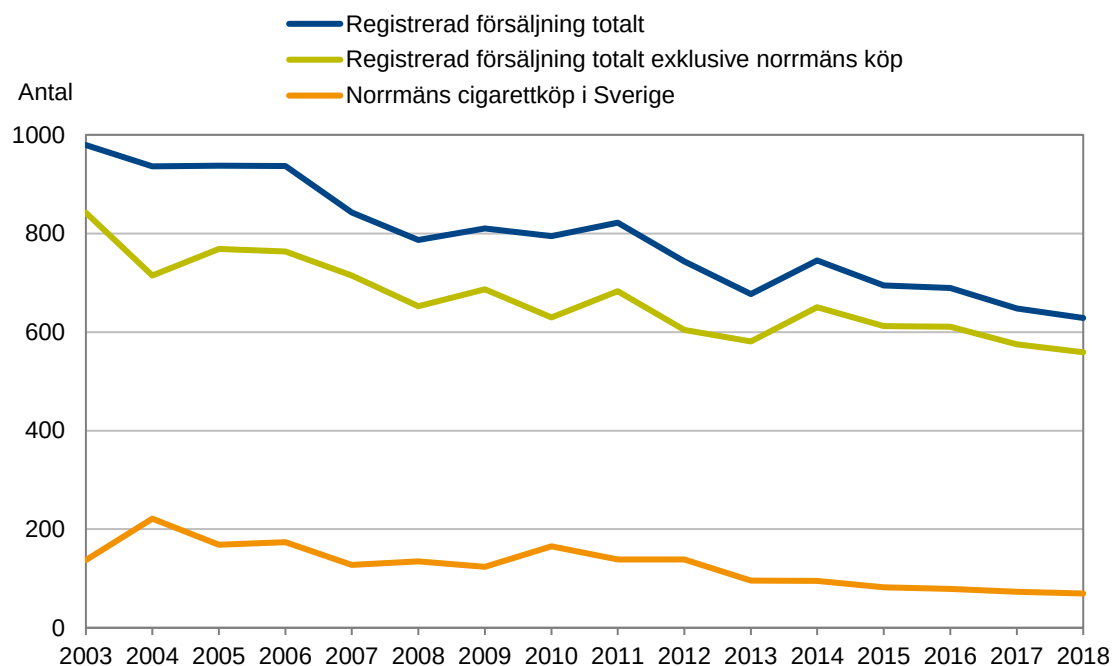
Anskaffning av cigaretter 2003–2018

Den totala cigarettkonsumtionen i Sverige beräknas genom att summera uppgifter om antal sålda registrerade (beskattade) cigaretter och uppgifter om svenskarnas köp av oregistrerade cigaretter dvs. köp i samband med utlandsresor (resandeförsel) eller köp av cigaretter som smugglats in i Sverige. Den totala cigarettkonsumtionen beräknas alltså utifrån hur många cigaretter som anskaffas av personer som bor i Sverige. Den registrerade försäljningen hämtas från Finansdepartementets uppgifter om nettoskatteintäkterna för cigaretter dividerade med punktskatten per cigarett. För att statistiken endast ska gälla personer som bor i Sverige exkluderas försäljningen till Norge utifrån norska studier som skattat omfattningen av norrmännens köp av cigaretter i Sverige. Oregistrerade cigaretter i form av resandeförsel och smuggling skattas med hjälp av de uppgifter som samlas in i Monitormätningarna (läs mer om dessa beräkningar i bilaga 1).

Cigarettförsäljning i Sverige

I figur 1 redovisas utvecklingen under de senaste 15 åren av antalet cigaretter som sålts och beskattats i Sverige utslaget per individ i befolkningen som är 15 år och äldre. Enligt dessa uppgifter har cigarettförsäljningen i Sverige minskat med 36 % mellan 2003 och 2018. Försäljningen minskade kontinuerligt fram till 2013 men därefter har den varit relativt stabil. I absoluta tal har försäljningen minskat med 351 cigaretter per invånare 15 år och äldre mellan 2003 och 2018.

Andelen av den svenska cigarettförsäljningen som genom gränshandel går till norrmän skattas via norska studier av hur stor andel av norrmännens cigarettförbrukning som är köpt i Sverige (Kvaavik, 2018a, 2018; Lund & Vedøy, 2017). Genom att fråga ett slumpmässigt urval rökare om var de cigaretter man rökt senaste gången var köpta skattas att i genomsnitt 16 % av försäljningen i Sverige har köpts av norrmän under perioden 2003–2018 men med en svagt sjunkande trend (figur 1). År 2018 skattades den till ca 11 % (för 2016–18 används värdet för 2015 korrigerat för minskad rökning bland norrmän). Även när den skattade mängden cigaretter som antas ha köpts av norrmän exkluderas, noteras en liknande nedgång i cigarettförsäljningen i Sverige under perioden 2003–2018; från 842 cigaretter per invånare 15 år och äldre år 2003 till 559 cigaretter år 2018 vilket motsvarar en minskning med 34 %. Även om vissa år avviker från den generella utvecklingen, visar försäljningen av cigaretter i Sverige en sjunkande trend under den studerade perioden.

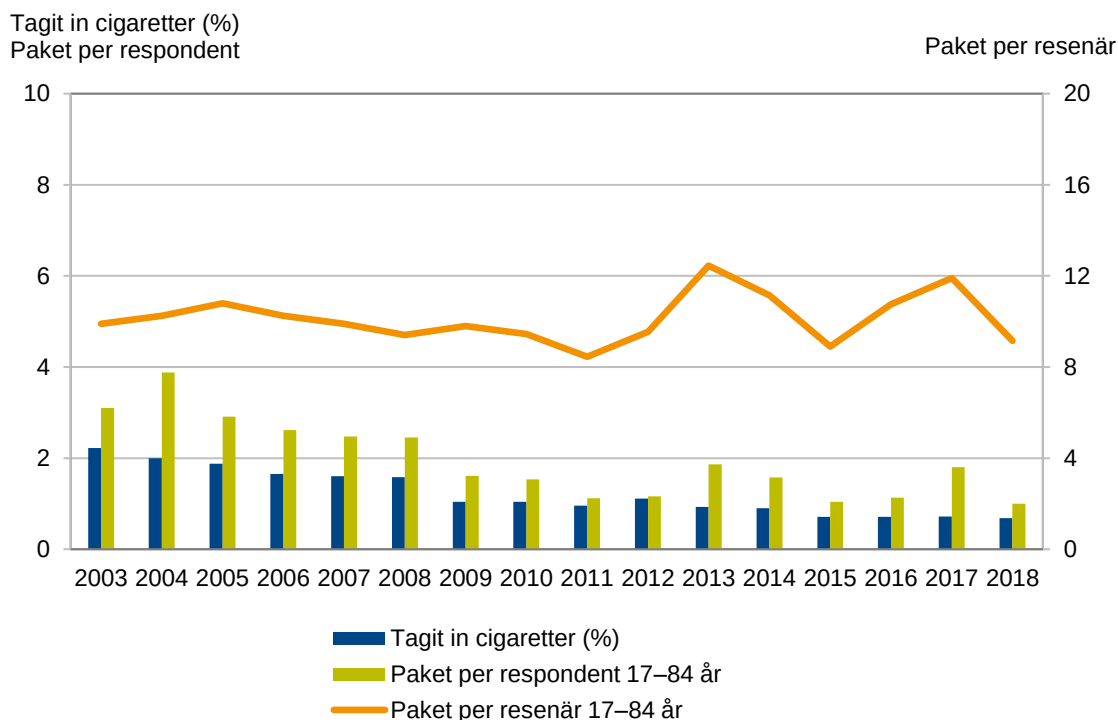
Figur 1. Den inhemska cigarettförsäljningen i Sverige med och utan korrigering för normmäns cigarettköp i Sverige. Antal cigaretter per invånare 15 år och äldre. 2003–2018.

Resandeförsel och smuggelcigaretter

Eftersom skatthöjningar kan antas ha bidragit till nedgången i den inhemska cigarettförsäljningen är det intressant att se om den är kopplad till en ökad anskaffning av obeskattade cigaretter. Anskaffningen av obeskattade cigaretter omfattar främst resandeförda cigaretter men även köp av så kallade smuggelcigaretter. Med resandeförda cigaretter menas cigaretter som svenska resenärer köpt utomlands och fört med sig till Sverige i samband med hemresan. Med smuggelcigaretter avses cigaretter som köparen tror eller vet är smuggelcigaretter enligt den fråga som används i Monitormätningarna där smuggelcigaretter förklaras som: ”cigaretter som du tror eller vet är smuggelcigaretter dvs. cigaretter som någon fört in i landet för att sälja med förtjänst, ej enstaka paket för mycket som tagits med från utlandsresa”.

I figur 2 presenteras tre mått från Monitormätningarna som fungerar som indikatorer för hur utvecklingen av cigarettinförseln har sett ut under perioden: andelen svenskar i åldern 17–84 år som i samband med utlandsresor tagit med sig cigaretter till Sverige, hur många paket de tar med sig per hemresa samt det genomsnittliga antalet införda paket per person och år utslaget på befolkningen 17–84 år (notera de olika skalorna på höger och vänster axel).

Uppgifterna tyder på att resandeförseln av cigaretter har minskat under perioden 2003–2018 och att detta beror på att allt färre resenärer tar med sig cigaretter hem i samband med utlandsresor. Andelen i den vuxna befolkningen som uppgett att de fört med sig cigaretter hem i samband med utlandsresor har mer än halverats sedan 2003 då den låg på

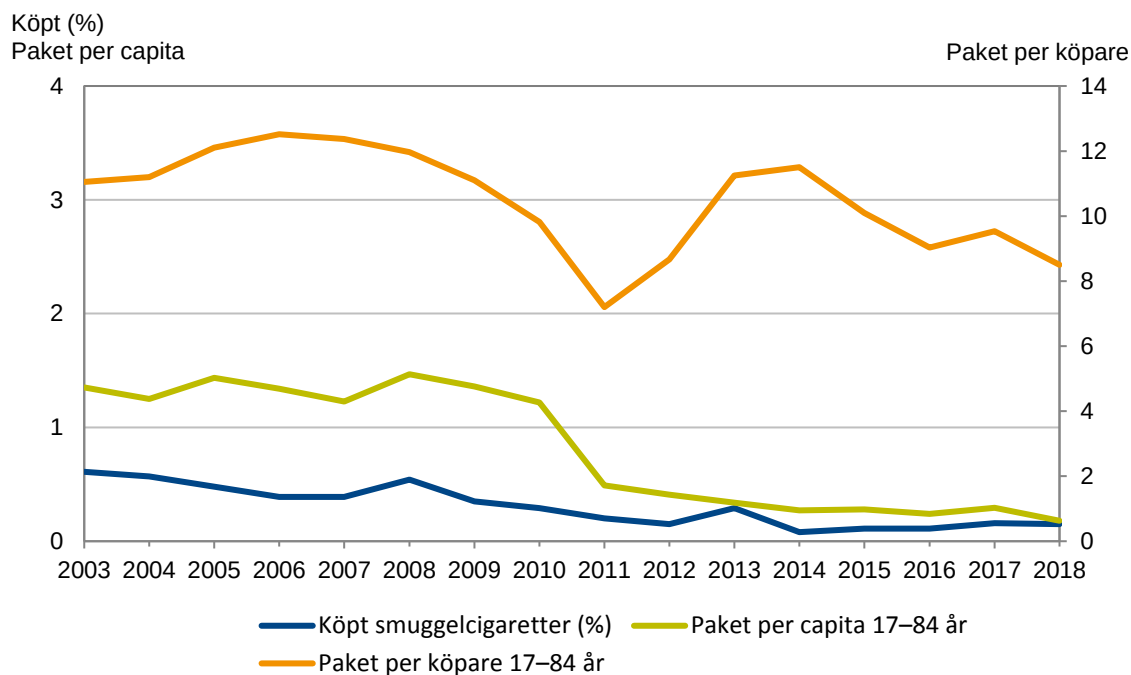

Figur 2. Andelen som tagit in cigaretter i samband med utlandsresor och antal införda paket per resenär respektive respondent. 2003–2018. (Perioden 2007–2013: 16–80 år och 2014–2018: 17–84 år).

drygt 2 % till år 2018 då den uppmättes till 0,7 %. Däremot har ingen förändring skett i hur många cigaretter resenärerna tar med sig.

Bland de resenärer som har tagit med sig cigaretter ligger det genomsnittliga antalet i regel på cirka 10 paket (motsvarande en s.k. limpa) per resa. Närmare analyser visar att ungefär 40 % tog med exakt en limpa och 30 % tog med minst 2 limpor (ej redovisade siffror). I och med att allt färre resenärer för in cigaretter följer att antalet införda cigarettpaket per person i åldern 17–84 år minskat från drygt tre paket 2003 till ca ett paket 2018.

Andelen som uppger att de köpt smuggelcigaretter har också sjunkit under perioden, från 0,6 % år 2003 till 0,2 % 2018 (figur 3). Inte heller anskaffningen av smuggelcigaretter visar någon tydlig förändring i den genomsnittliga mängden paket som köps per tillfälle. Liksom för resandeförseln av cigaretter köptes i genomsnitt cirka 10 paket (motsvarande en s.k. limpa) även när det handlar om smuggelcigaretter. Eftersom andelen som har köpt smuggelcigaretter minskat kraftigt framkommer därmed en betydande minskning under perioden när man slår ut antalet köpta smuggelcigaretter på hela den vuxna befolkningen i åldern 17–84 år – från i genomsnitt 1,4 paket till 0,3 paket. Detta tyder alltså på att det skett en kraftig nedgång i volymen cigaretter som smugglats till Sverige under de senaste 15 åren.

Figur 3. Andelen svenskar som köpt smuggelcigaretter samt antal köpta paket per köpare och per capita 17-84 år (3-års glidande medelvärden). 2003-2018. (Perioden 2007–2013: 16–80 år och 2014–2018: 17–84 år).

Totalanskaffning cigaretter

För att beräkna totalnivån av cigarettförbrukningen i Sverige summeras de oregistrerade delmängderna (köp i samband med utlandsresa och köp av smuggelcigaretter) med den registrerade anskaffningen av cigaretter (korrigerad för normmännens köp i Sverige). I denna redovisning tas hänsyn till den underrapportering av privatinförsel och smuggelköp som är betydande i självrapporterade data. De självrapporterade uppgifterna angående köp av oregistrerade cigaretter har därför räknats upp utifrån den underrapportering som skattas för köp av beskattade cigaretter och som i genomsnitt uppgick till ca 40 % av alla cigarettköp under perioden 2014–2018 och 47 % för 2012–2013. (Underlag i Monitor-mätningarna för att skatta underrapportering för köp av cigaretter finns endast från 2012 och framåt varför denna totalskattning endast görs för denna period – se bilaga 1).

Som framgår av tabell A beräknas den totala cigarettanskaffningen i Sverige år 2018 till 5 026 miljoner cigaretter, där 93,5 % beräknas vara registrerade eller med andra ord beskattade i Sverige. Den oregistrerade delen utgjorde således 6,5 % av den totala cigarettanskaffningen. Resandeförda cigaretter stod för 5,6 % och smuggelcigaretter för ca 1 %. Ingen systematisk trend framträder vad gäller andelen oregistrerade cigaretter under denna period, de beräknade andelarna fluktuerar mellan 6 och 11 %.

Omräknat till årskonsumtion av cigaretter per invånare 15 år och äldre motsvarar dessa beräkningar totalt 598 cigaretter under 2018 varav 559 var registrerade och 39 oregistrerade. Årskonsumtionen av cigaretter per capita (15 år och äldre) har sjunkit under perioden speciellt efter 2014 både vad gäller registrerade och oregistrerade cigaretter.

Tabell A. Total anskaffning av cigaretter uppdelad på registrerade och oregistrerade delmängder. 2012–2018.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Antal milj. cigaretter							
Registrerade*	5 902	5 416	6 011**	5 648	5 678	5 394	5 286***
Varav till Norge	1102	767	767	667	651	607	585
Registrerade exkl. Norge	4 800	4 649	5 244	4 995	5 027	4 787	4 701
Oregistrerade* varav:	463	594	486	351	339	525	329
Resandeförsel	343	471	407	255	281	452	279
Smuggling	120	123	103	96	58	73	46
Totalt*	5 263	5 246	5 745	5 346	5 366	5 312	5026
Andel oreg. av total (%)	8,8	11,4	8,9	6,6	6,3	9,9	6,5

**Antal cigaretter
per inv. 15 år och äldre**

Registrerade*	743	677	745**	695	690	648	629
Varav till Norge	139	96	95	80	79	73	70
Registrerade exkl. Norge	604	581	650**	614	611	575	559***
Oregistrerade* varav:	58	75	60	43	41	63	39
Resandeförsel	43	59	47	31	34	54	33
Smuggling	15	15	13	12	7	9	5
Totalt*	663	656	713	657	652	638	598

* Det kan förekomma vissa avvikelser i uppgifterna jämfört med tidigare rapporter p.g.a. förändringar i grundläggande statistik vad gäller registrerad försäljning (revideringar av preliminära uppgifter i Beräkningskonventionen) samt i beräkningsmetoder, speciellt förändringar i uppräkningskvoter.

** Delvis trolig bunkringseffekt inför skattehöjning.

*** Prognos.

Anskaffning av snus

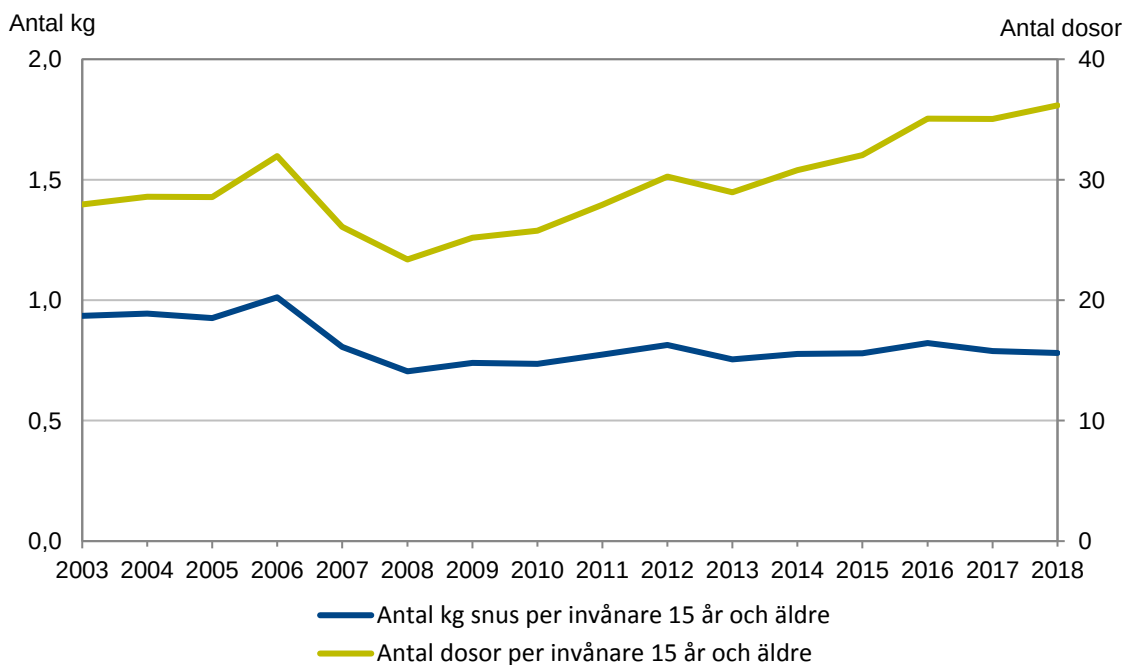
Liksom skattningen av cigarettkonsumtionen baseras beräkningen av snuskonsumtionen både på Finansdepartementets data om skatteintäkter från snusförsäljning i Sverige och på självrapporterade uppgifter om köp av oregistrerat snus från Monitormätningarna. Den skattebaserade statistiken gällande snus anges dock i antal kg eftersom skatten på snus är baserad på vikt. Köp av smuggelsnus följs inte i Monitormätningarna sedan 2014 eftersom antalet respondenter som uppger sådana köp är så få (färre än fem per år), vilket i sin tur tyder på att möjligheterna och incitamenten till sådana köp är få. (Läs mer om dessa beräkningar i bilaga 1).

Snusförsäljning i Sverige

Den registrerade snusförsäljningen räknat i antal kg har minskat i Sverige under de senaste 15 åren från 6,9 miljoner kg snus år 2003 till 6,6 miljoner kg år 2018. Omräknat till kg per invånare 15 år och äldre har försäljningen minskat från 0,94 till 0,78 kg snus per person dvs. en nedgång med 17 % (figur 4). Serien visar inga tydliga förändringar från år till år bortsett från en betydande ökning 2006 och klara nedgångar 2007 och 2008. Ökningen 2006 kan bero på ett ökat snusande kopplat till rökförbudet på krogen 2005 medan nedgången 2007 och 2008 troligen beror på att skatten på snus höjdes dessa år.

Ett försök har också gjorts till att skatta snusförsäljningen i termer av antal sålda snusdosor. En sådan beräkning måste dock baseras på vissa antaganden då det saknas statistik över hur mycket en genomsnittlig snusdosa väger idag och hur vikten har förändrats över tid. Det är känt att det lättare portionssnusets marknadsandel har ökat under en tid på bekostnad av det tyngre lössnuset, vilket lett till en genomsnittligt lägre vikt per dosa. Däremot saknas uppgifter om marknadsandelarna för alla nya former av portionssnus som börjat säljas och där vikten per dosa varierar kraftigt. Utifrån antaganden om snusmarknadens förändring utgår vi ifrån att genomsnittsvikten för en dosa har sjunkit från ca 35 till 22 gram mellan 2003 och 2018 (se bilaga 1).

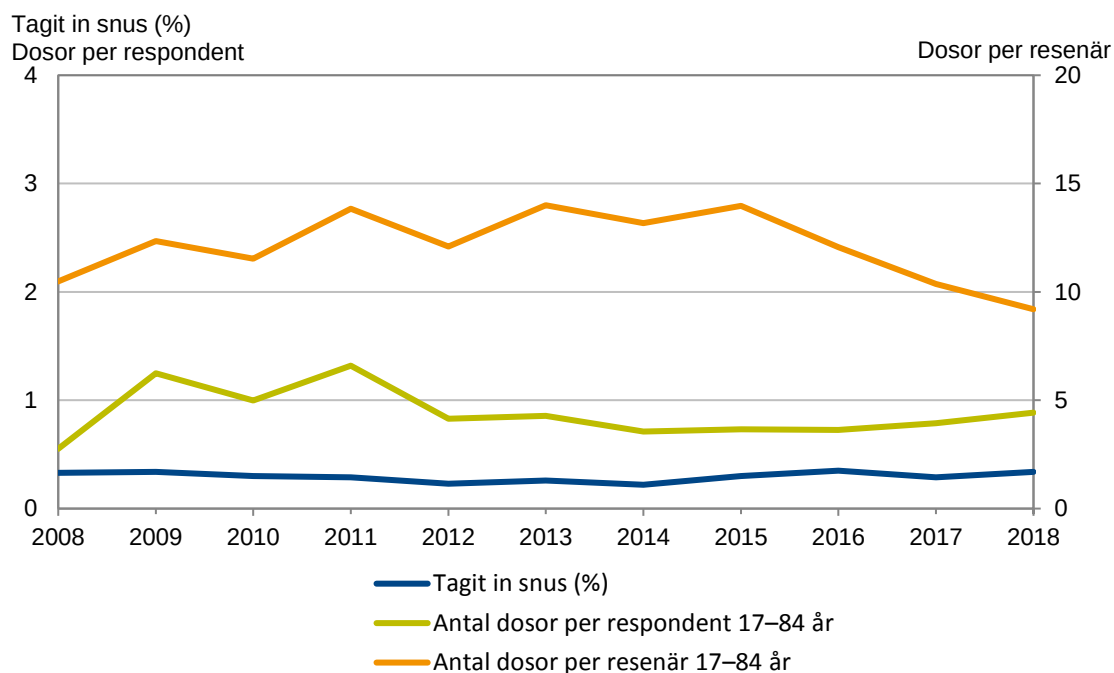
Antalet sålda snusdosor per invånare 15 år och äldre ökade från 29 till 34 dosor mellan 2003 och 2018 vilket motsvarar en försäljningsuppgång med 22 % och ger således en annorlunda bild av utvecklingen än när snuset mäts i antal kg (figur 4). Värt att notera är att större delen av uppgången har skett under de senaste 10 åren.

Figur 4. Den inhemska snusförsäljningen uttryckt i antal kg respektive antal dosor per invånare 15 år och äldre. 2003–2018.

Resandeförsäl

Trots att snus är förbjudet att sälja i andra EU-länder förekommer införsel av snus i samband med utlandsresor. Främst handlar det om snus köpt på finlandsfärjor och färjor till Estland och Helsingör (snusförsäljning sker då endast på svenskt territorialvatten) men snus säljs även på vissa flygplatser. Uppgifter om andelen personer i befolkningen som tagit med sig snus till Sverige i samband med utlandsresor, och i så fall hur många dosor de tagit med, har insamlats sedan år 2007 i Monitormätningarna och redovisas i figur 5. Andelen som fört in snus i samband med utlandsresor är relativt låg och har legat oförändrad runt 0,3 % per månad i befolkningen 17–84 år. Det genomsnittliga antalet införda snusdosor per resenär vid senaste resan varierar mellan 8 och 14 dosor under åren 2007–2018 och det finns ingen tydlig trend. Utslaget på den vuxna befolkningen och med hänsyn till antalet införseltillfällen har det genomsnittliga antalet dosor som förts in i Sverige under perioden också varit oförändrat och uppgått till knappt en dosa per år och invånare 17–84 år. Införseln av snus i termer av antal dosor har således varit stabil sedan 2007 medan den registrerade försäljningen i termer av antal dosor har ökat under samma period.

Figur 5. Andelen som tagit in snus i samband med utlandsresor och antal dosor per resenär respektive respondent (3-års glidande medelvärden). 2007–2018.

Totalanskaffning snus

För att beräkna den faktiska totalnivån av snusförbrukningen i Sverige summeras de oregistrerade delmängderna (köp i samband med utlandsresa) med den registrerade anskaffningen av snus. Underrapporteringen av köp är mindre för snus än för cigaretter vilket framgår av den självrapporterade snuskonsumtionen som förhållandevis väl täcker in den faktiska försäljningen (ca 70–80 % rapporteras). I följande avsnitt presenteras skattningar av svenskarnas totala snusanskaffning för perioden 2012–2018 både i termer av antal kg och i antal dosor. Redovisningen tar hänsyn till normmännens köp i Sverige.

I tabell B (övre delen) redovisas uppgifter om det totala antalet kg snus som anskaffats för perioden 2012–2018. För 2018 beräknas den totala snusanskaffningen till ca 6 223 ton och inga stora förändringar noteras under denna 7-årsperiod. Ungefär 98 % består av registrerad snusförsäljning i Sverige när den mängd som beräknats gå till Norge exkluderats. Normmännen stod för knappt 7 % av den registrerade snusanskaffningen enligt tillgängliga norska beräkningar (Kvaavik, 2018a; Lund & Vedøy, 2017). I den totala anskaffningen ingår också ca 134 ton snus som resenärer tagit med sig hem till Sverige i samband med utlandsresor (omräknat från självrapporterade uppgifter i Monitor-mätningarna om antal införda dosor).

Tabell B. Total anskaffning av snus i antal ton uppdelat på registrerade och oregistrerade delmängder, 2012–2018.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1000-tal kg							
Registrerad försäljning totalt *	6470	6035	6261	6338	6766	6565	6565
Försäljning till Norge **	385	397	408	420	439	457	476
Registrerad exkl. Norge	6 085	5 638	5 853	5 918	6 327	6 108	6 089
Resandeförsel ***	172	141	141	133	142	155	134
Totalt	6 257	5 779	5 994	6 051	6 469	6 263	6 223
Andel oregistrerat (%)	3	2	2	2	2	2	2
Antal kg per inv. 15 år och äldre							
Registrerade försäljning totalt *	0,81	0,75	0,78	0,78	0,82	0,79	0,78
Försäljning till Norge **	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,06
Registrerad exkl. Norge	0,77	0,70	0,73	0,73	0,77	0,73	0,72
Resandeförsel ***	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Totalt	0,79	0,72	0,74	0,74	0,79	0,75	0,74

* Utifrån uppgifter om beskattad försäljning i antal ton (Beräkningskonventioner (2017, 2018, 2019) och antagande om sjunkande vikt per dosa från 22 (2012) till, 17 (2018).

** Beräknat utifrån 2015 års skattning att Normmän köper 420 ton snus i Sverige och sedan korrigerat för snuskonsumtionen i Norge.

*** Beräknat på 3-års glidande medelvärden.

I nedre delen av tabell B redovisas även motsvarande uppgifter omräknade till antal kg per invånare 15 år och äldre. Under 2018 konsumerades i genomsnitt 0,74 kg snus per invånare 15 år och äldre. Endast små variationer kan observeras under den studerade perioden.

I tabell C har uppgifterna om antal kg anskaffat snus omvandlats till antal dosor enligt den metod som nämndes ovan och som redovisas närmare i bilaga 1. För 2018 beräknas den registrerade försäljningen totalt omfatta ca 304 miljoner snusdosor vilket är en ökning med ca 64 miljoner dosor sedan 2012. Av dessa bedöms 22 miljoner dosor säljas till norrmän. När dessa exkluderats kvarstår den registrerade försäljningen till svenska marknaden till 282 miljoner dosor 2018. Till denna mängd har 6,2 miljoner resandeförda snusdosor adderats vilket innebär att således 98 % av registrerat snus och resterande 2 % av resandeförsel.

Satt i relation till antal invånare i befolkningen (15 år och äldre) snusades i genomsnitt ca 34 dosor per capita under 2018. Sedan det första året som redovisas i tabellen (2012) har det skett en ökning med ca 5 dosor per capita medan den oregistrerade försäljningen har varit oförändrad.

Tabell C. Total anskaffning av snus i antal miljoner dosor uppdelad på registrerade och oregistrerade delmängder, 2012–2018.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Antal milj. dosor							
Registrerad försäljning totalt *	240	232	248	261	289	292	304
Till Norge **	14	15	16	17	19	20	22
Registrerade exkl. Norge	226	216	232	243	270	271	282
Resandeförsel ***	6,4	5,4	5,6	5,5	6,9	6,9	6,2
Totalt	232	222	238	249	277	278	288
Antal dosor per inv. 15 år och äldre							
Registrerad försäljning totalt *	30,3	28,9	30,8	32,0	35,2	35,0	36,2
Till Norge **	1,8	1,9	2,0	2,1	2,3	2,4	2,6
Registrerade exkl. Norge	28,5	27,0	28,8	29,9	32,9	32,6	33,5
Resandeförsel ***	0,80	0,67	0,69	0,67	0,84	0,83	0,74
Totalt	29,3	27,7	29,5	30,6	33,8	33,4	34,3

*Utifrån uppgifter om beskattad försäljning i antal ton (Beräkningskonventioner (2017, 2018, 2019) och antagande om sjunkande vikt per dosa från 22 (2012) till, 17 (2018).

** Beräknat utifrån 2015 års skattning att Norrmän köper 420 ton snus i Sverige och sedan korregerat för snuskonsumtionen i Norge.

*** Beräknat på 3-års glidande medelvärden.

Självrapporterade uppgifter om användning av cigaretter, snus och e-cigarett

Ett syfte med Monitormätningarna är som nämnts att ge en bild av den totala tobaksförbrukningen i landet och hur konsumtionen har förändrats sedan 2003. Utöver frågor om anskaffning innehåller undersökningen även frågor om konsumtionsvanor. Den typen av uppgifter synliggör till exempel om det förekommit förändringar i olika undergrupper i befolkningen och om mängden tobak som konsumeras har förändrats bland olika konsumenttyper (dagliga/sporadiska användare). I 2018 års undersökning har dessa frågor endast ställts till en fjärdedel av respondenterna, medan samtliga respondenter får frågor om anskaffning.

Inledningsvis redovisas uppgifter om den totala tobaksanvändningen. Därefter följer uppgifter om rökning, snusning och slutligen användning av e-cigarett. Resultaten beskriver hur konsumtionen fördelar sig efter kön och i olika åldersgrupper samt hur användningen av cigaretter och snus fördelar sig över Sveriges olika län.

Förutom att redovisa andelen som använder tobak redovisas även uppgifter om mängden cigaretter och snusdosor som tobaksanvändarna själva uppger att de använt. Det är sedan tidigare känt att den självrapporterade konsumtionens omfattning understiger försäljningen¹. Dessa konsumtionsnivåer skiljer sig alltså från de som redovisats i avsnittet om anskaffning. Där har nivåerna korrigerats med hjälp av uppgifter från den registrerade försäljningen, och ger därför den mest korrekta bilden av den totala förbrukningen. Inte desto mindre utgör också rökarnas/snusarnas självrapporterade konsumtion ett värdefullt underlag för att beskriva konsumtionsmönster, inte minst eftersom dessa uppgifter kan fördelas efter bland annat kön och åldersgrupper.

Som beskrivs närmare i metodavsnittet får respondenterna i Monitormätningarna besvara frågor om de använt tobak under de senaste 30 dagarna. Respondenter som svarar ja på dessa frågor får följdfrågor om de gjort detta dagligen. De respondenter som svarat att de rökt och/eller snusat dagligen definieras som dagliganvändare av tobak. De som svarat att de rökt eller snusat de senaste 30 dagarna men inte gjort det dagligen benämns sporadiska användare.

I samband med 2018 års undersökning genomfördes en förändring av den inledande frågan om tobakskonsumtion. Frågan om huruvida respondenterna rökt någon tobaksprodukt de senaste 30 dagarna (t.ex. cigaretter, cigarrer eller pipa) exkluderades från formuläret och numera får respondenterna direkt frågan om konsumtion av cigaretter. Nivåskillnader i andelen rökare i årets mätning kan alltså delvis bero på revideringen av formuläret och har därför markerats i form av tidsseriebrott i figurerna.

Tobaksanvändning

Ur ett internationellt perspektiv har Sverige en förhållandevis låg andel rökare. I samtliga undersökningar om tobaksanvändning som Europeiska kommissionen låtit göra under 2010-talet har Sverige den lägsta andelen rökare bland EU-länderna. Till skillnad från

¹ Se anskaffningsavsnittet samt bilaga 1 för beskrivning av hur den självrapporterade anskaffningen av tobak underrapporteras och därför räknas upp (t.ex. ca 40 % underrapportering gällande självrapporterad anskaffning av registrerade cigaretter för perioden 2014–2018 och 47 % för perioden 2012–2013).

andra länder² där andelen rökare och andelen tobaksanvändare ofta är synonym, utgörs andelen tobaksanvändare i Sverige emellertid även av snusare i betydande utsträckning. Av tabell D framgår att i 2018 års Monitormätning var andelen som snusat de senaste 30 dagarna ungefär lika stor som andelen som rökt under samma period (16 % respektive 15 %).

År 2018 var omkring en fjärdedel (26 %) av befolkningen i Sverige 17–84 år tobaksanvändare. Den nivån har varit förhållandevis stabil under hela den studerade perioden (se tabell 6 i tabellbilagan). Tobaksanvändarna har i något ökande omfattning kommit att utgöras av snusare istället för rökare sedan 2007. När svenska rökare och snusare summeras hamnar gruppen tobaksanvändare nära den genomsnittliga nivån av tobaksanvändning i EU.

Vad som också framgår är att gruppen snusare i huvudsak utgjordes av män, medan könsfördelningen bland rökare var mer jämn. Omkring 25 % av männen och 6 % av kvinnorna klassades som snusare år 2018. Motsvarande andelar för rökning var 16 % respektive 14 %.

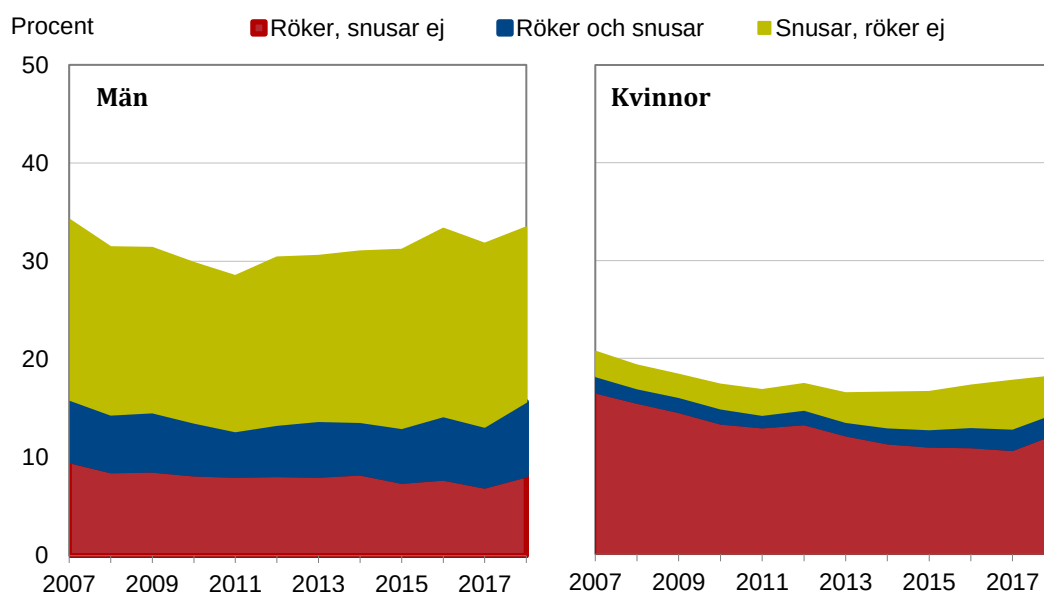
Tabell D. Andelen som använt tobak (rökt eller snusat) de senaste 30 dagarna i befolkningen 17–84 år. Efter kön samt i olika åldersgrupper. År 2018.

	Använt tobak totalt	Rökt	Snusat	Både rökt och snusat
Alla	26	15	16	5
Män	33	16	25	7
Kvinnor	18	14	6	2
17–29 år	42	29	26	12
30–49 år	26	12	18	5
50–64 år	22	13	11	2
65–84 år	15	9	6	1

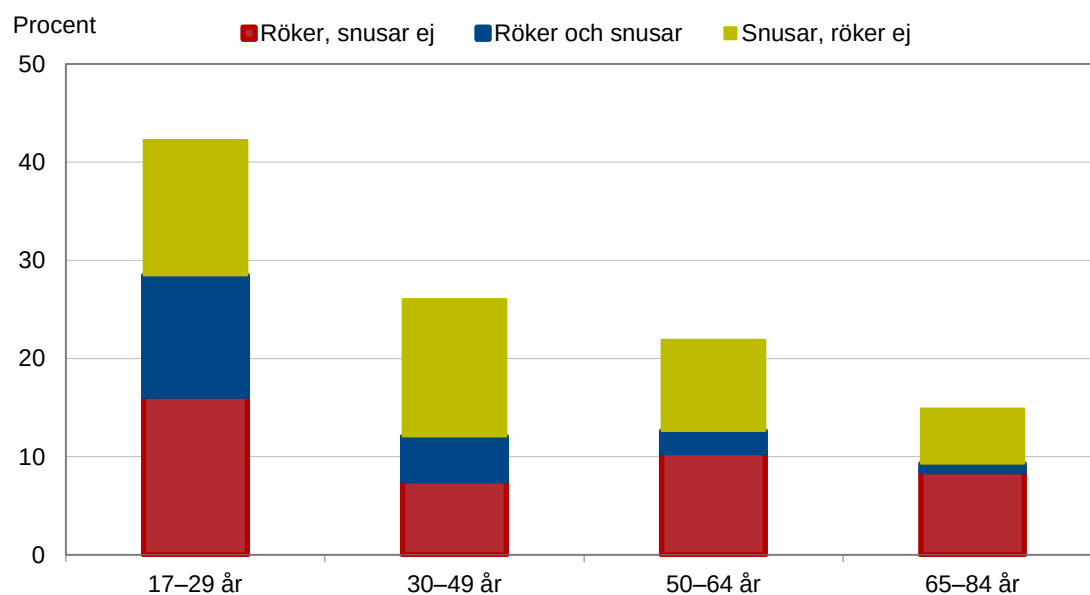
Figur 6 redovisar hur andelen tobaksanvändare utvecklats över åren 2007–2018 uppdelat efter kön (se tabell 6 i tabellbilagan). Sett till hela perioden har andelen användare minskat något bland kvinnorna (från ca 21 % år 2007 till 18 % 2018). Nedgången har emellertid stannat av och under de senaste fem åren syns en viss uppgång. Bland männen minskade tobaksanvändningen mellan 2007 (34 %) och 2011 (29 %) men därefter vände utvecklingen även bland de manliga respondenterna. I 2018 års mätningar var det 33 % som svarade att de använt tobak den senaste månaden.

Av figuren framgår också att skillnaden i mäns och kvinnors tobaksanvändning varit stor under hela perioden. Snus är den vanligaste tobaksprodukten bland män, medan cigaretter är vanligast bland kvinnor. Det var betydligt vanligare att männen använt både cigaretter och snus de senaste 30 dagarna jämfört med kvinnorna (ca 7 % resp. 2 %).

² I andra EU-länder är försäljning av snus förbjudet, men i och med att Sverige har ett permanent undantag från förbudet är det tillåtet att tillverka och sälja snus i Sverige (EU-upplysningen 2016).

Figur 6. Andelen män och kvinnor i befolkningen som under de senaste 30 dagarna rökt, snusat eller gjort. 17–84 år. 2007–2018³.

Figur 7. Andelar i olika åldersgrupper i befolkningen som under de senaste 30 dagarna rökt, snusat eller gjort både. 17–84 år. År 2018.

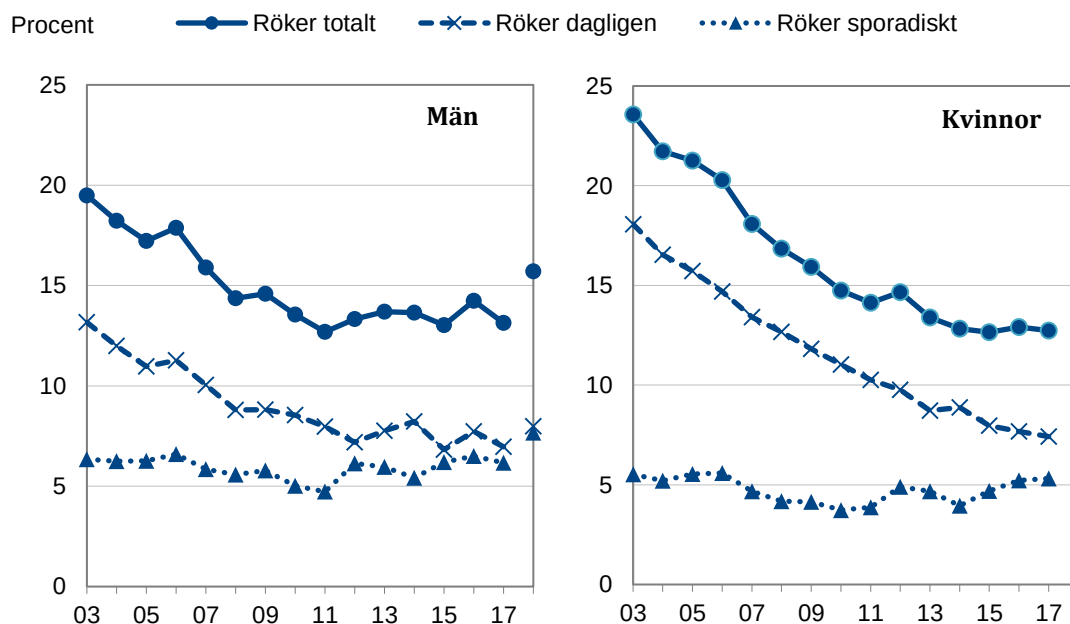
³ I 2018 års frågeformulär exkluderades den inledande filterfrågan som rörde användning av någon tobaksprodukt som röks. Respondenterna får istället direkt frågan om konsumtion av cigaretter. Frågeformuleringens förändring kan ha haft betydelse för jämförbarheten.

Av tabell D och figur 7 framgår att den största andelen tobaksanvändare finns i den yngsta åldersgruppen och att konsumtionen successivt avtar med stigande ålder. Bland 17–29-åringarna svarade 42 % att de rökt eller snusat vid minst något tillfälle den senaste månaden. Både andelen rökare (29 %) och andelen snusare (26 %) var störst i den yngsta åldersgruppen. Samtidigt fanns också den största andelen som använt både cigaretter och snus i denna grupp (12 %). Sett över åren 2007–2018 har tobaksanvändningen minskat i viss mån i åldersgruppen 30–49 år samt i gruppen 50–64 år medan den snarast ökat något bland de yngsta (se tabell 6 i tabellbilagan). I åldersgruppen 65–84 år har tobaksanvändningen varit mer stabil.

Rökning

Frågor om rökning började ställas i Monitormätningarna år 2003. I figur 8 (se tabellerna 7–9 i tabellbilagan) redovisas utvecklingen åren 2003–2018 av andelen som svarat att de rökt de senaste 30 dagarna uppdelat efter kön. Under perioden har andelen rökare minskat både bland männen och bland kvinnorna, men mer bland kvinnorna som startade på en högre nivå. År 2003 var omkring var fjärde kvinna (24 %) rökare vilket motsvarades av ungefär var femte man (19 %). I de senaste mätningarna har könsfördelning blivit jämnare och 2018 definierades till och med en större andel män som rökare jämfört med kvinnorna (16 % respektive 14 %).

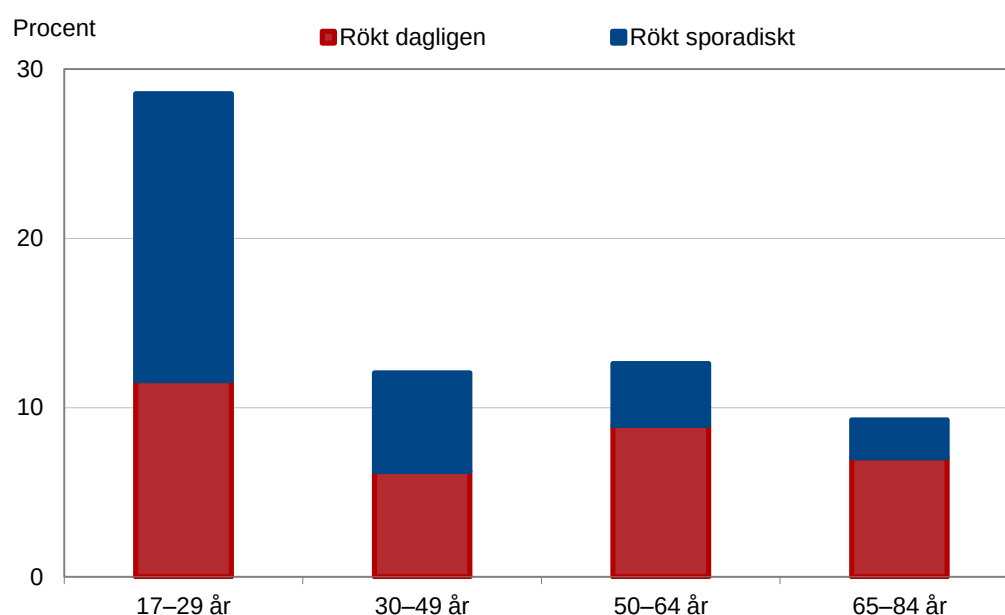
Den största nedgången skedde fram till och med 2010-talets tidiga år och därefter har det legat mer stabilt. I den senaste mätningen 2018 skedde emellertid en statistiskt signifikant uppgång i andelen rökare jämfört med 2017, bland såväl män som kvinnor samt dagliga respektive sporadiska rökare. Som tidigare nämnts har detta dock infallit under samma period som frågekonstruktionen har förändrats och därför markeras detta med ett tidsseriebrott i figuren.

Figur 8. Andelen män och kvinnor i befolkningen som rökt de senaste 30 dagarna; dagligen, sporadiskt och totalt. 17–84 år. 2003–2018.

Vad som också tydligt framgår av figur 8 är att det framför allt är andelen dagligrökare som minskat medan andelen sporadiska rökare legat på en förhållandevis oförändrad nivå under hela perioden⁴.

Rökning har minskat i samtliga åldersgrupper under mätperioden. I den yngsta åldersgruppen var nedgången dock mest påtaglig under de tidigare åren. I figur 9 ovan visas hur stor andel som svarat att de rökt dagligen respektive sporadiskt i de olika åldersgrupperna år 2018. I åldersgruppen 17–29 klassades 29 % som rökare och som framgår utgjordes gruppen rökare till största del av sporadiska rökare. Denna andel (17 %) var mer än tre gånger så stor som i någon annan åldersgrupp men även andelen dagligrökare uppmättes till en högre nivå än i andra grupper. I motsats till hur det såg ut i den yngsta åldersgruppen utgjordes rökarna i åldersgrupperna 50–64 samt 65–84 år istället till största del av dagligrökare.

Figur 9. Andelar i olika åldersgrupper i befolkningen som under de senaste 30 dagarna rökt dagligen eller sporadiskt. 17–84 år. År 2018.

⁴ Detta är ett mönster som också framträtt i SCB:s mätningar alltsedan 1980-talets slut till och med 2010-talets tidiga år, när sporadisk rökning efterfrågades i deras Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF/SILC).

Cigarettkonsumtionens omfattning

Utöver andelen rökare i en befolkning är naturligtvis också den mängd cigaretter rökarna konsumerar av betydelse för folkhälsan. I Monitormätningarna får de respondenter som svarar att de rökt de senaste 30 dagarna därför frågan om hur många cigaretter de i genomsnitt rökt per dag (dagligrökarna) eller per vecka (de sporadiska rökarna)⁵.

Fördelat mellan samtliga rökare uppmättes 2018 en genomsnittlig veckokonsumtion på 42 cigaretter, eller med andra ord drygt 2 paket i veckan (tabell E). Konsumtionen uppmättes vara i stort sett densamma bland de manliga och kvinnliga rökarna (41 respektive 43 cigaretter/vecka).

Jämfört mellan olika åldersgrupper i befolkningen återfanns år 2018 den högsta konsumtionen bland rökarna i åldersgruppen 50–64 år vilken i huvudsak utgjordes av dagligrökare (se figur 9 ovan). Jämfört med rökarna i den yngsta åldersgruppen 17–29 år var den genomsnittliga veckokonsumtionen nästan dubbelt så hög bland rökarna i gruppen av 50–64-åringar (31 jämfört med 58 cigaretter/vecka).

Givetvis är det dagligrökarna som står för den största delen av konsumtionen. Deras genomsnittliga konsumtion uppmättes till 71 cigaretter (nästan fyra paket) i veckan, medan de som rökt sporadiskt hade rökt cirka sju cigaretter i veckan.

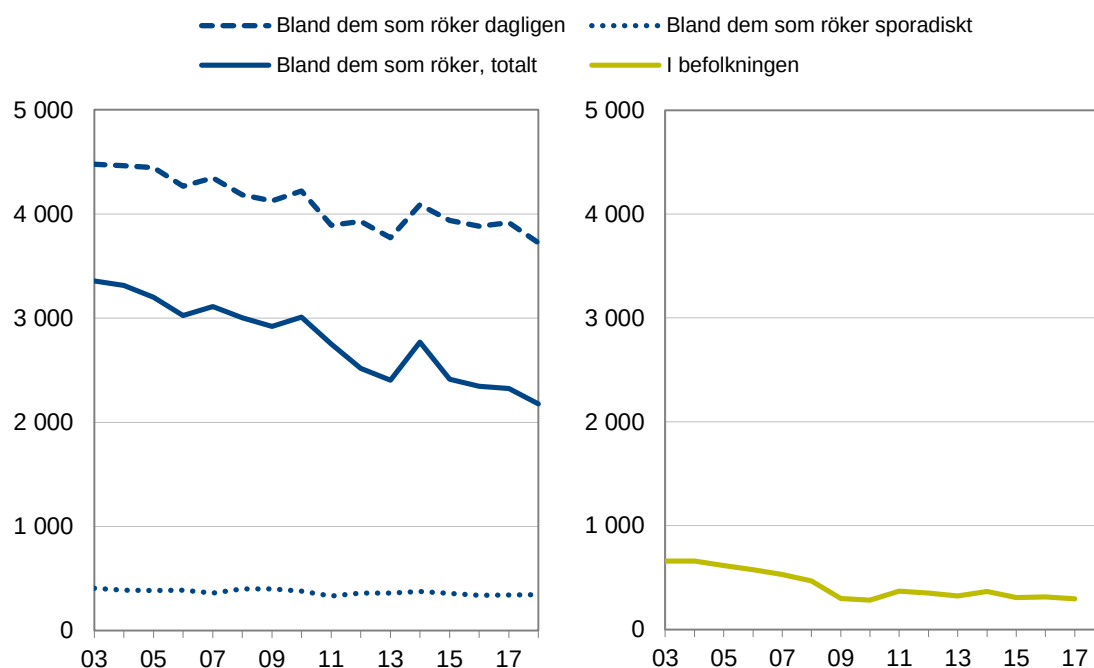
Sett över tid så har rökarnas självrapporterade konsumtion minskat något under perioden 2003–2018. Veckokonsumtionen har minskat från 86 till 71 cigaretter bland dem som rökt dagligen och från ca 8 till 7 bland dem som rökt sporadiskt. Nedgången är alltså relativt liten men får ändå betydelse då den summeras till årskonsumtion vilket framgår av figur 10.

I figurens vänstra graf redovisas hur den genomsnittliga årskonsumtionen per rökare har utvecklats mellan 2003–2018 och här framgår hur den minskade dags-/vecko-konsumtionen får betydelse för hur många cigaretter rökarna förbrukar per år. Små förändringar med en cigarett mer eller mindre per dag ger alltså större skillnader då konsumtionen räknas upp till årskonsumtion.

Tabell E. Genomsnittligt antal cigaretter per vecka bland rökare i befolkningen 17–84 år. Efter kön samt i olika åldersgrupper. År 2018.

	Dagligrökare	Sporadiska rökare	Rökare totalt
Alla (17–84 år)	71	7	42
Män	74	7	41
Kvinnor	69	7	43
16–29 år	69	5	31
30–49 år	69	9	40
50–64 år	78	7	58
65–84 år	69	8	55

⁵ Uppgifter från det fåtal respondenter (i genomsnitt 7 per år) som uppgett att de röker fler än 60 cigaretter/dag (dagligrökare) eller 60 cigaretter/vecka (sporadiska rökare) har betraktats som osannolika extremvärden som kan ha uppstått till följd av missförstånd eller kodningsfel och trunkerats ned till 60 i båda fallen.

Figur 10. Självrapporterad årskonsumtion av cigaretter. Genomsnittligt antal cigaretter per år bland rökare samt i hela befolkningen. 17–84 år. 2003-2018. (Perioden 2003–2013: 16–80 år och 2014–2018: 17–84 år.)

År 2003 låg den genomsnittliga årskonsumtionen bland dem som rökt dagligen på omkring 4 480 cigaretter och bland de sporadiska rökarna på 407. År 2018 hade den genomsnittliga årskonsumtionen sjunkit till 3 724 respektive 345 cigaretter. Sammantaget har rökarnas årsförbrukning minskat med omkring 35 %, eller från ca 3 400 till 2 200 cigaretter per rökare och år.

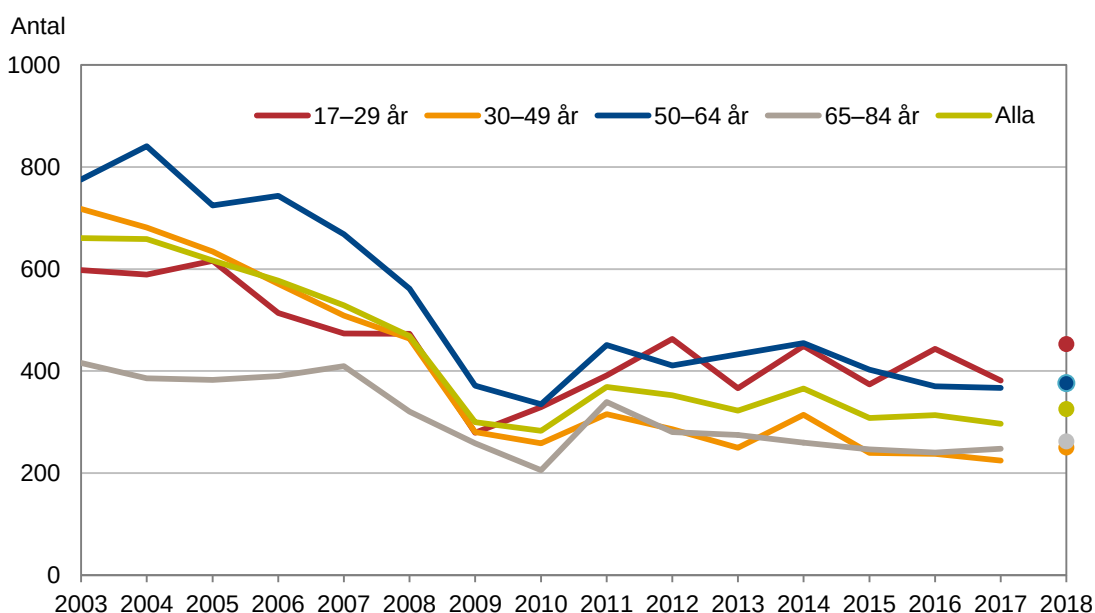
I figurens högra graf redovisas hur den självrapporterade årskonsumtionen utvecklats relaterat till samtliga respondenter. Eftersom andelen rökare tydligt minskat under perioden framträder här en kraftig nedgång i konsumtionen. År 2003 låg denna på 660 cigaretter per år, vilket 2018 motsvarades av 325 stycken. Nivån har med andra ord halverats under perioden. På grund av den tendens till underrapportering samt den bortfallsrelaterade problematiken som förekommer i frågeundersökningar bör det understrykas att nivåerna i figuren är klart lägre än de som redovisas i anskaffningsavsnittet⁶. Inte desto mindre utgör de självrapporterade uppgifterna ett värdefullt underlag för att beskriva konsumtionens mönster eftersom dessa resultat kan fördelas i olika grupper.

I figurens vänstra graf syns en nedgång mellan åren 2017 och 2018, samtidigt som den högra grafen visar på en viss uppgång under samma period. Detta beror på den frågeförändring som gjordes i och med 2018 års datainsamling. Den nya frågekonstruktionen fångar in en större andel rökare, vilket även visar sig i en ökad årskonsumtion när denna fördelas över hela befolkningen (högra grafen). Ställs

⁶ Där är uppgifterna baserade på registrerad försäljning tillsammans med oregistrerad konsumtion (se anskaffningsavsnittet ovan).

årskonsumtionen istället i relation till gruppen rökare får frågeförändringen inte någon betydelse och därför syns inte samma utveckling i figurens vänstra graf.

I figur 11 redovisas hur utvecklingen sett ut när den fördelas i olika åldersgrupper i befolkningen. Som framgår av figuren har nedgången varit störst i åldersgruppen 30–49 år. Bland dem har årskonsumtionen minskat med drygt 60 %, från 717 cigaretter till ca 260 per person under perioden. Minst har förändringen varit i den yngsta åldersgruppen 17–29-åringar, men även där har nedgången varit påtaglig. I gruppen har konsumtionen minskat med omkring 25 %, från 598 cigaretter per person år 2003 till 453 stycken år 2018. Som figur 11 också visar har de olika förändringarna i grupperna inneburit att skillnaderna mellan åldersgrupperna minskat. Gemensamt för samtliga åldersgrupper är dock att nedgången varit som störst under 2000-talets första decennium. Därefter har nedgången planat ut och förändringen följer således mönstret av nedgången i andelen rökare.

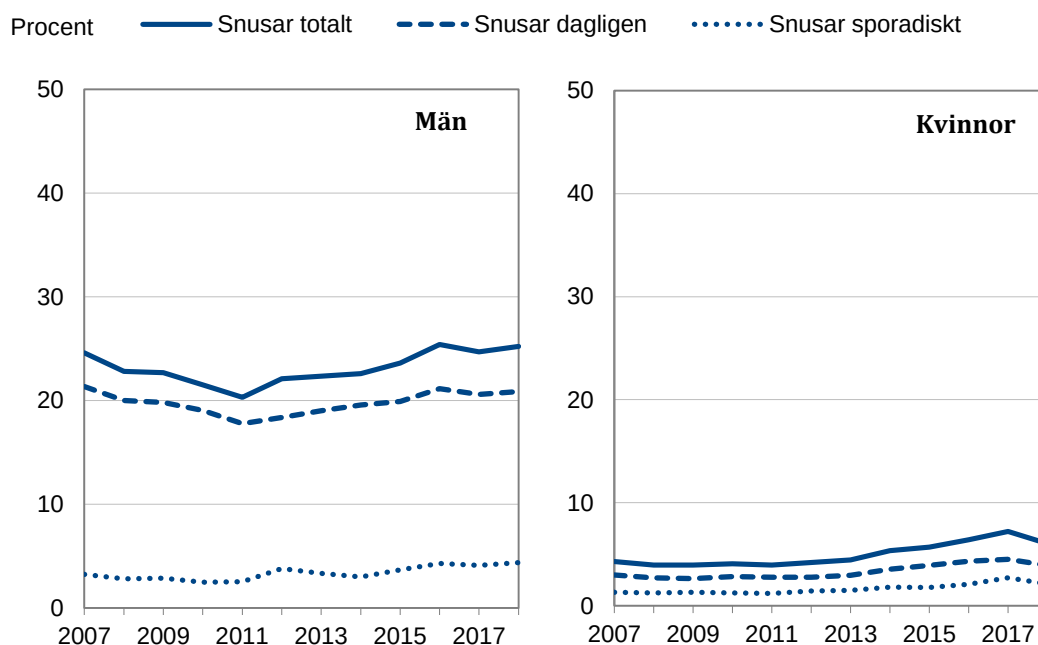
Figur 11. Självrapporterad årskonsumtion av cigaretter i befolkningen 17–84 år samt fördelat på åldersgrupper. 2003–2018.

Snusning

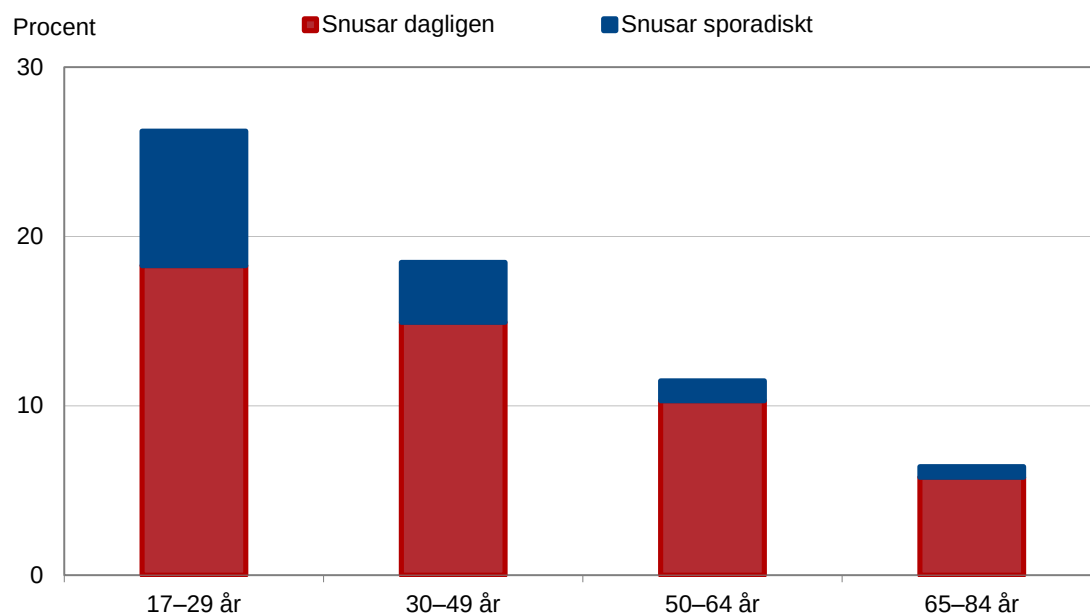
Till skillnad från många andra länder omfattar tobakskonsumtionen i Sverige också snus. Av Monitormätningarna framgår att snus är den mest använda tobaksprodukten i landet sett till andelen användare de senaste åren. År 2018 klassades 16 % av befolkningen 17–84 år som snusare i Monitormätningarna. Av alla användare var en klar majoritet dagligsnusare (8 av 10). Sett i andelar var omkring 12 % av befolkningens dagliga användare och ytterligare 3 % sporadiska användare detta år. Som ovan nämnts utgörs gruppen snusare i huvudsak av män och år 2018 var det omkring 25 % av männen som svarade att de snusat de senaste 30 dagarna (21 % dagligen). Detta motsvarades av omkring 6 % bland kvinnorna (4 % dagligen).

Andelen snusare går att studera i Monitormätningarna sedan år 2007. Under mätperioden har den totala andelen fluktuerat något kring en nivå på 15 %. Bland männen var det visserligen en viss nedgång mellan år 2007 och 2011, men därefter ökade denna andel åter. År 2018 var nivån bland männen densamma som år 2007 (25 %). Under samma period kan utvecklingen bland kvinnorna beskrivas som tämligen oförändrad fram t.o.m. år 2013, då andelen snusare var ungefär 4 %. Åren därefter började nivån emellertid att tillta något bland kvinnorna. År 2018 uppmättes andelen kvinnor som snusar till 6 %. Trots att nivån har ökat något bland kvinnorna är det fortfarande en klar majoritet av alla användare som är män.

Den största andelen snusare fanns år 2018 i den yngsta åldersgruppen (17–29 år) där 26 % svarade att de snusat de senaste 30 dagarna. Detta framgår av figur 13 som också tydligt visar att snusning (både daglig och sporadisk) är ett beteende som blir mindre vanligt med stigande ålder. I den äldsta åldersgruppen (65–84 år) var det totalt 6 % som snusade år 2018. I samtliga åldersgrupper var den största delen av snusarna dagliga användare. Liksom beträffande rökning fanns emellertid också en förhållandevis stor andel sporadiska användare i den yngsta åldersgruppen (8 %). Detta är en nivå som är betydligt högre än i någon annan åldersgrupp.

Figur 12. Andelen män och kvinnor i befolkningen som snusat de senaste 30 dagarna; dagligen, sporadiskt och totalt. 17–84 år. 2007–2018.

Figur 13. Andelar i olika åldersgrupper i befolkningen som under de senaste 30 dagarna snusat dagligen eller sporadiskt. 17–84 år. 2018.

Snuskonsumtionens omfattning

Liksom beträffande rökarnas cigarettkonsumtion ställs frågor till snusarna om deras konsumtionsvolym. Till skillnad från rökarna är det dock veckokonsumtion av förpackningar – det vill säga antal snusdosor i veckan – som kartläggs⁷. Fram till och med år 2014 var det dessutom endast dagligsnusarnas veckokonsumtion som kartlades.

Av tabell F framgår att det genomsnittliga antalet dosor per vecka som snusarna konsumerade under 2018 var 3,2 stycken. Männens konsumtion var högre än kvinnornas. De snusade i genomsnitt 3,4 dosor i veckan medan detta motsvarades av 2,3 dosor bland kvinnorna. Jämfört mellan de olika åldersgrupperna återfanns den högsta konsumtionen bland snusare i åldersgrupperna 30–49 och 50–64 år, där veckokonsumtionen låg på 3,3 respektive 3,4 dosor i veckan under 2018. Lågst veckokonsumtion uppmättes bland snusarna i åldersgruppen 65–84 år där genomsnittet låg på 2,7 dosor i veckan.

Naturligt är veckokonsumtionen högre bland dagligsnusarna än bland de sporadiska snusarna. Bland de dagliga användarna låg den på 3,8 dosor i veckan medan detta motsvarades av 0,5 dosor i veckan bland de sporadiska användarna detta år. Dagligsnusarnas självrapporterade veckokonsumtion, som studerats sedan 2007, har under hela perioden legat förhållandevis stabil på ungefär 4 dosor. Gällande detta är det här viktigt att ha i minnet att snusdosorna samtidigt minskat i vikt under perioden (som nämns i anskaffningsavsnittet ovan).

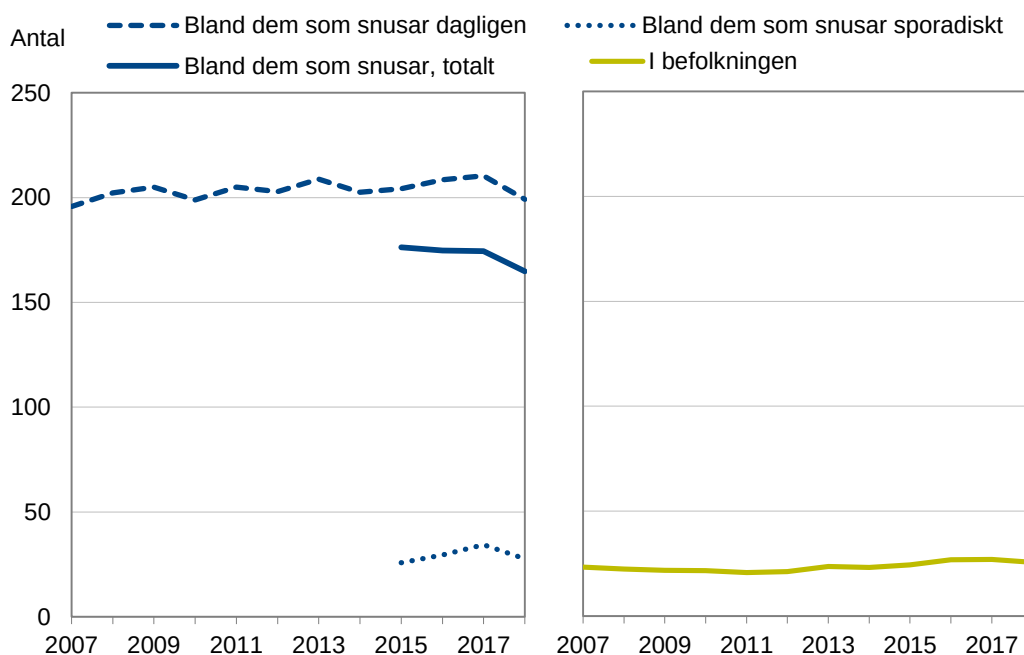
⁷ Uppgifter från det fåtal respondenter som uppgett att de snusar mer än 20 snusdosor/vecka har betraktats som osannolika extremvärden som kan ha uppstått till följd av missförstånd eller kodningsfel och trunkerats ned till 20.

Tabell F. Genomsnittligt antal dosor per vecka bland snusare i befolkningen 17–84 år. Efter kön samt i olika åldersgrupper. År 2018.

	Dagligsnusare	Sporadiska snusare	Snusare totalt
Alla (17–84 år)	3,8	0,5	3,2
Män	3,9	0,6	3,4
Kvinnor	3,4	0,4	2,3
16–29 år	4,1	0,5	3,1
30–49 år	3,9	0,6	3,3
50–64 år	3,7	0,5	3,4
65–84 år	2,8	1,2	2,7

I figur 14 redovisas utvecklingen av den genomsnittliga årskonsumtionen per dagligsnusare i den vänstra grafen. Då veckokonsumtionen uppräknats till årskonsumtion har antalet dosor som dagligsnusarna själva uppgett sig använda legat på en nivå kring 200 eller strax över 200 dosor per år under perioden 2007–2018. För 2018 beräknades årskonsumtionen av snusdosor uppgå till 199 dosor per dagligsnusare.

I figurens högra graf redovisas hur den självrapporterade årskonsumtionen utvecklats då uppgifterna relateras till samtliga svarande. Som lägst uppmättes årskonsumtionen i befolkningen 17–84 år till 21 dosor under åren 2011 och 2012 för att i de senaste mätningarna ligga på omkring 26 dosor.

Figur 14. Självrapporterad årskonsumtion av snusdosor. Genomsnittligt antal dosor per år bland snusare samt i hela befolkningen. 17–84 år. 2007–2018.

Regionala skillnader i tobaksanvändning

Förutom att kartlägga hur tobakskonsumtionen skiljer sig åt mellan könen och i olika åldersgrupper är det av betydelse att se hur användandet skiljer sig regionalt i landet. Användningen av alkohol, narkotika och tobak kan variera mycket inom ett land och ibland kan variationerna mellan olika län till och med vara större än mellan länder. Genom att följa de regionala skillnaderna går det att till exempel få en uppfattning om vilka områden som kan prioriteras i det förebyggande arbetet.

Hur konsumtionen av cigaretter och snus fördelar sig mellan länen i befolkningen 17–84 år framgår av tabell G. För att skapa ett statistiskt stadigare underlag har data för åren 2016–2018 slagits samman⁸.

I de flesta län skiljer sig inte tobakskonsumtionen mycket mer än enstaka procentenheter från genomsnittet i riket, men undantag finns. I riket var det under perioden 13 % som hade rökt någon gång de senaste 30 dagarna, varav 8 % hade gjort det dagligen och 6 % sporadiskt. Det län som skilde sig mest från riksgenomsnittet var Norrbotten där andelen rökare uppmättes till 18 % (11 % dagligrökare och 8 % sporadiska). Lågst andel rökare fanns i Jämtlands län (9 %, varav omkring hälften var dagligrökare)

Även vad gäller snusning uppmättes den största andelen i Norrbottens län (25 % jämfört med riksgenomsnittet på 16 %). Skillnaden beror framförallt på den stora andelen dagligsnusare i Norrbottens län (21 % jämfört med 13 % i riket). Det län där lägst andel snusare uppmättes var i Södermanlands län (13 %).

⁸ Bastalen för beräkningarna överstiger 1 000 respondenter i varje län (se bastalen för varje län i tabell 19 i tabellbilagan), med undantagen Kronoberg (831), Gotland (286), Blekinge (619), Västmanland (942) och Jämtland (612).

Tabell G. Andelen som har rökt/snusat dagligen eller sporadiskt de senaste 30 dagarna i befolkningen 17–84 år. Efter län och i riket totalt. Genomsnitt för åren 2016–2018.

	Röker totalt	Daglig- rökare	Sporadiska rökare	Snusar totalt	Daglig- snusare	Sporadiska snusare
Riket totalt	13	8	6	16	13	3
Stockholms län	15	8	7	15	11	4
Uppsala län	11	6	5	16	12	4
Södermanlands län	14	10	4	13	11	2
Östergötlands län	13	8	5	15	12	3
Jönköpings län	12	7	6	14	12	2
Kronobergs län	12	8	5	15	12	3
Kalmar län	12	7	5	16	14	2
Gotlands län	15	10	5	16	14	2
Blekinge län	14	9	5	16	13	3
Skåne län	15	9	6	14	11	3
Hallands län	12	7	5	16	13	3
Västra Götalands län	13	7	6	17	13	3
Värmlands län	13	7	6	21	16	4
Örebro län	12	7	5	14	12	2
Västmanlands län	13	8	5	17	14	3
Dalarnas län	12	7	5	16	13	2
Gävleborgs län	12	7	5	17	14	3
Västernorrlands län	11	7	4	17	15	3
Jämtlands län	9	5	4	19	15	3
Västerbottens län	10	5	5	21	16	4
Norrbottnens län	18	11	8	25	21	4

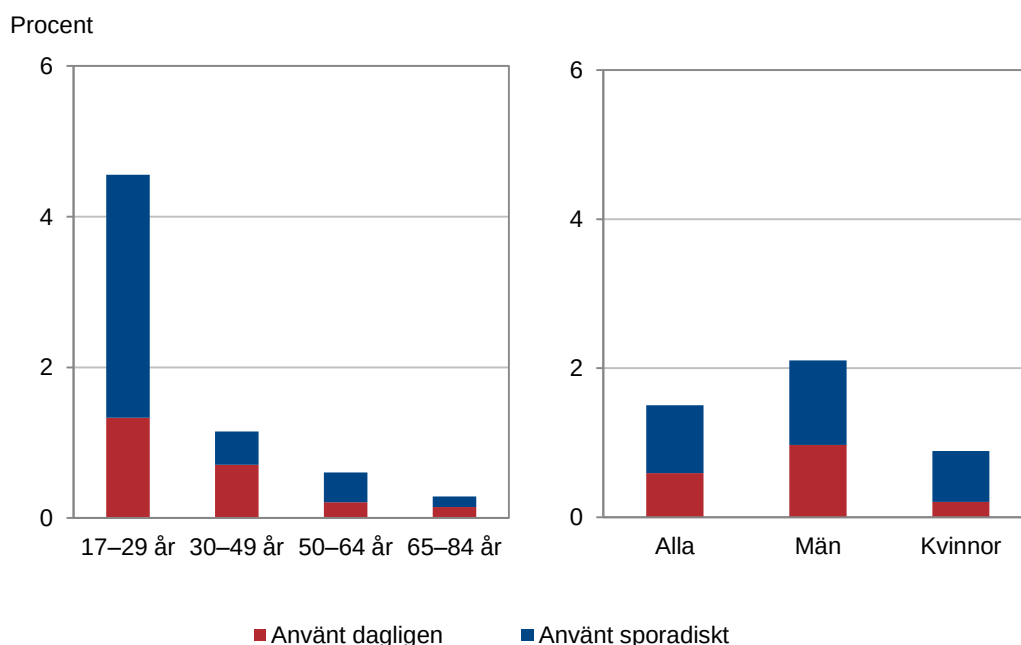
Användning av e-cigarett

Under 2010-talet har nya tobaksliknande produkter i form av e-cigarett etablerats på världsmarknaden. En e-cigarett (elektronisk cigarett) består vanligtvis av en metallhylsa som kan laddas med en vätska eller en ampull med smakämnen och vätskan innehåller ofta nikotin i olika halter. Eftersom e-cigarett är en förhållandevis ny produkt är hälso-konsekvenserna av långvarig användning till stor del okända. Nya studier på området har emellertid visat att användningen av e-cigarett kan vara skadligare än vad man tidigare trott (Sundar, m.fl., 2016; Rouabhia, m.fl., 2016).

För att få en bild av användningens omfattning har frågor om e-cigarett ställts i Monitor-mätningarna sedan år 2017. I figur 15 (tabell 20–22 i tabellbilagan) redovisas andelen som använt e-cigarett de senaste 30 dagarna samt andelen som gjort detta dagligen respektive sporadiskt. I 2018 års mätning svarade knappt 2 % av respondenterna att de använt e-cigarett någon gång under de senaste 30 dagarna. Av dessa var det omkring en tredjedel som uppgett att de använt e-cigarett dagligen, vilket motsvarar uppemot 1 % av befolkningen 17–84 år. Av de som uppgett att de använt e-cigarett hade majoriteten använt en sådan produkt som innehöll nikotin.

En jämförelse mellan könen visar att det är dubbelt så vanligt bland männen att ha använt e-cigarett jämfört med kvinnorna. Det är även vanligare bland männen att använda e-cigarett dagligen. Dessa beräkningar baseras dock på låga basal och bör därför tolkas med viss försiktighet. Liksom för snusning och traditionell rökning återfanns den största andelen användare av e-cigarett i den yngsta åldersgruppen 17–29 år där 5 % använt detta någon gång de senaste 30 dagarna, för att sedan bli allt ovanligare med stigande ålder.

Jämförs användningen av e-cigarett mellan rökare (såväl sporadiska som dagliga) och icke-rökare framgår det att det är betydligt vanligare att någon gång ha använt e-cigarett bland de som även rökt vanliga cigaretter de senaste 30 dagarna (6 % av rökarna och knappt 1 % av icke-rökarna).

Figur 15. Andelen i befolkningen som under de senaste 30 dagarna använt e-cigarett någon gång, sporadiskt eller dagligen. Efter kön och i olika åldersgrupper. 17–84 år. 2018.

3. Diskussion

Andelen rökare i Sverige har under en lång tid minskat och ur ett internationellt perspektiv har nedgången i Sverige dessutom varit relativt stor (GBD 2015 Tobacco Collaborators, 2017). Den minskande rökningen har framförallt berört länder som följt WHO:s ramkonvention för tobakskontroll (FCTC) som undertecknades 2005. I denna ingick höga tobaksskatter, rökfria offentliga miljöer, varningsskyltar, omfattande reklamförbud och stöd för rökare som vill sluta. Det är därför värt att notera att nedgången i rökning i Sverige har skett samtidigt som olika restriktioner och skattehöjningar har införts. Utöver de årliga skattehöjningarna som görs sedan år 2011, för att anpassa priserna till den allmänna prisutvecklingen, har tobaksskatten höjts fem gånger; 2006, 2007, 2008, 2012 och 2015 (Skatteutskottet, 2016) och förbud har införts mot rökning i offentliga miljöer exempelvis på restauranger (2005). Bara dagar före denna rapport publicerades (1 juli 2019) trädde dessutom en ny lag i kraft som bland annat förbjuder rökning i utomhusmiljöer, såsom på uteserveringar, perronger och lekplatser.

Totalt sett röktes ca 5 miljarder cigaretter i Sverige under 2018 vilket motsvarade 598 cigaretter per invånare 15 år och äldre. Majoriteten av cigaretterna (93,5 %) var inköpta och beskattade (registrerade) i Sverige medan resterande oregistrerade andelar bestod av resandeförda cigaretter köpta utomlands (5,6 %) och köp av smuggelcigaretter (1 %). Försäljningen av cigaretter minskade med ca 35 % i Sverige mellan 2003 och 2018 och speglar en betydande nedgång i rökning i befolkningen.

Även köpen av oregistrerade cigaretter har minskat under samma period vilket visar att nedgången i registrerade cigaretter inte har ersatts av ökade köp av oregistrerade cigaretter. Vi tolkar det som att en generellt minskande efterfrågan i Sverige avspeglar sig i lägre efterfrågan på både registrerade och oregistrerade cigaretter. Detta utesluter inte att vissa grupper har gått över till billigare cigaretter i samband med skattehöjningar, men att detta i så fall inte är av den omfattningen att det påverkat utvecklingen i den totala förbrukningen i Sverige.

Den kraftiga nedgången i statistiken baserad på försäljningen av cigaretter får i allt väsentligt stöd i uppgifterna baserade på självrapporterade rökvanor. Rökningen har under perioden 2003–2018 minskat bland både kvinnor och män samt i olika åldersgrupper. Att två helt olika sätt att mäta cigarettkonsumtionen visar på samma utveckling gör att tillförlitligheten i resultaten måste betraktas som god.

Förutom att andelen rökare minskat under perioden indikerar rökarnas självrapporterade uppgifter om egen cigarettförbrukning också på att konsumtion minskat något under perioden.

Det som står bakom nedgången i rökningen totalt sett är en sjunkande andel dagligrökare. Andelen sporadiska rökare i befolkningen, dvs. personer som röker då och då, har inte minskat under perioden. I en annan undersökning (SCB, 2014) har en oförändrad andel sporadiska rökare uppmätts ända sedan 1980-talets slut fram till 2005 då detta upphörde studeras i undersökningen. Sporadisk rökning, även kallat ”feströkning”, är klart vanligast bland yngre personer och minskar kraftigt ju äldre åldersgrupp som studeras.

Även om den nedgång som framträtt både i anskaffningsdata och i självrapporterade uppgifter tycks ha avstannat något kan konstateras att skattningen baserad på anskaffning är den hittills lägst uppmätta. Att takten i nedgången tycks ha avstannat något är något överraskande då det skett två skattehöjningar på cigaretter under denna period och ett allmänt hårdare klimat gällande rökning där t.ex. totalförbud börjar diskuteras i många länder som ett långsiktigt mål. En möjlig förklaring är att det är de minst priskänsliga rökarna som finns kvar och att dessa (s.k. "hardcore smokers") inte är lika påverkbara av olika kontrollåtgärder, t.ex. skattehöjningar. Denna hypotes har dock inte fått stöd i studier av utvecklingen i Norge (Lund m.fl., 2011) men skulle vara intressant att studera närmare för svenska förhållanden.

I och med årets undersökning syns en statistiskt signifikant uppgång av andelen rökare jämfört med år 2017. Som beskrivits tidigare har detta skett i samband med att frågeformuläret förändrats vad gäller den inledande frågan om rökning. Att andelen rökare skulle ha ökat får inte heller stöd av andra källor, så som försäljningsstatistik och andra frågeundersökningar (Finansdepartementet, 2019; Folkhälsomyndigheten, 2018). Detta tyder således på att uppgången snarare beror på frågeförändringen än en faktisk ökning av rökandet. Detta till trots finns en förhoppning om att den nya mer direkta frågekonstruktionen fångar upp fler rökare som vi tidigare missade (för närmare beskrivning av frågeförändringen se bilaga 1).

Förutom utvecklingen av traditionell rökning följs även användningen av e-cigarett sedan år 2017. När e-cigaretten etablerade sig på världsmarknaden beskrevs den delvis som ett bra alternativ för rökare som vill sluta med cigaretter. Samtidigt har det funnits en oro för att rökvanor av vanliga cigaretter snarare etableras än avslutas. Några slutsatser kring huruvida e-cigaretten fungerar som en ingång till traditionell rökning, eller dess betydelse för att sluta röka cigaretter, kan dock inte dras utifrån Monitormätningarna. Däremot kan vi se att det är betydligt vanligare att ha använt e-cigarett bland rökare av traditionella cigaretter jämfört med bland icke-rökare. Det är även absolut vanligast i den yngsta åldersgruppen 17–29 år. Det är dock värt att nämna att framförallt den dagliga användningen av e-cigarett är mycket begränsad och omfattar knappt 1 % av befolkningen i Sverige.

Den totala snuskonsumtionen mätt utifrån anskaffning har inte minskat på samma sätt som konsumtionen av cigaretter. Försäljningen av snus i Sverige minskade mellan 2003 och 2018 från 0,94 till 0,78 kg per person 15 år och äldre dvs. en nedgång med 17 %. Nedgången skedde under början av perioden och sedan 2007 har försäljningen i antal kg däremot varit relativt oförändrad. Införseln av snus i samband med utlandsresor har till skillnad från cigarettinförseln varit relativt oförändrad men ligger också på en lägre nivå, ca 2 % av den totala snuskonsumtionen. Med hänsyn till att en del av försäljningen går till Norge och att svenskarna köper snus i samband med utlandsresor uppgick den totala snuskonsumtionen år 2018 till 6,2 miljoner kg eller 0,74 kg per person 15 år och äldre.

En helt annorlunda bild fås om man räknar om snuskonsumtionen från antal kg till antal dosor. Eftersom vikten på en genomsnittlig dosa sjönk under perioden framkommer istället en ökning i försäljningen av antal dosor med 22 %. För 2018 skattas att 288 miljoner snusdosor konsumerades i Sverige när försäljning till Norge exkluderas och man lägger till skattningen av införsel av snus i samband med utlandsresor.

Att utvecklingen varierar beroende på om man mäter snuset i antal kg eller antal dosor aktualiserar frågan om vilken aspekt av förbrukningen som är den mest relevanta att redovisa. Utifrån antagande om att snus är skadligt för hälsan är den totala mängden snus

mest angelägen att beskriva och det är också den statistiken som är mest tillförlitlig eftersom den i huvudsak baseras på skatteintäkter från försäljning.

Andelen som använder cigaretter och/eller snus i Sverige har legat förhållandevis stabil på omkring 25 % under de senaste 10 åren, med en tendens till minskning av daglig användning och en ökning av sporadisk användning. Den stabila nivån av tobaksanvändning döljer således en positiv utveckling framförallt då den omfattar en tydligt minskad konsumtion av cigaretter. En intressant fråga är om denna positiva utveckling ur ett folkhälsoperspektiv är relaterad till det utbredda snusandet i Sverige såsom har föreslagits av vissa forskare (t.ex. Lund & Lund, 2014). De trender som observerats i denna studie pekar dock inte på något tydligt samband – både rökning och snusande minskade mellan 2003 och 2007 och därefter ökar snusandet samtidigt som rökningen är stabil. Denna observation är tankeväckande men sambanden behöver analyseras närmare för att man ska kunna dra säkrare slutsatser.

Det finns givetvis vissa begränsningar med de data och den metodik som ligger till grund för resultaten i denna rapport. För det första finns en osäkerhet runt skattningarna av oregistrerade och illegala cigaretter eftersom de baseras på självrapporterade uppgifter från slumpmässiga befolkningsurval som har betydande bortfall. Givet att rökning blir alltmer stigmatiserat i samhället finns en ökande risk att respondenterna underrapporterar sina cigaretköp och att rökare inte vill delta i undersökningar som kartlägger tobaksvanor. I viss mån hanteras detta problem genom uppräkningsförfarandet av de självrapporterade uppgifterna gällande köp av cigaretter i Sverige (som i princip fördubblar de självskattade svaren), men detta utesluter inte att skattningarna bör tolkas med försiktighet eftersom underrapporteringen av oregistrerade cigaretter kan vara större. Detta gäller inte minst köp av smuggelcigaretter som är ovanligt och därmed svårt att mäta, trots att skattningarna här baseras på 3-års löpande medelvärden.

Här bör också beaktas att av de närmare totalt 598 cigaretter per invånare 15 år och äldre som anskaffats under 2018 rapporteras endast 325 i de självrapporterade uppgifterna, det vill säga drygt hälften (54 %). Denna betydande underrapportering signalerar att tolkningar av utvecklingen enligt intervjudata kan behöva göras med viss försiktighet. Det är därför tillfredsställande att det är förhållandevis god överensstämmelse mellan självrapporterade data och anskaffningsdata vad gäller utvecklingen; under perioden 2012–2018 varierar täckningsgraden mellan 46 och 54 % utan att uppvisa någon särskild utvecklingstendens.

När det gäller snuskonsumtion verkar underrapporteringen inte vara lika omfattande som för cigaretter: 76 % av den beräknade snusanskaffningen återfinns i de självrapporterade konsumtionsuppgifterna för 2018, räknat i antal dosor. Här råder dock en osäkerhet i omräkningen från vikt till antal dosor då det saknas säkra uppgifter om hur mycket en snusdosa väger i genomsnitt och hur vikten har förändrats över tid. Det bör även beaktas att skatteuppgifterna från Beräkningskonventionen, som är grunden för den registrerade försäljningen av både cigaretter och snus, vid tidigare tillfällen har reviderats i efterhand samt att uppgifterna för 2017 och 2018 är preliminära.

Det finns också områden som inte har kunnat inkluderas i skattningarna av den totala tobakskonsumtionen därför att det saknas underlag. Begränsningarna gäller t.ex. cigaretter som svenskar köper och röker utomlands och cigaretter som besökare från utlandet köper i Sverige (utöver norrmännens gränshandel). Begränsningarna vad gäller snus är inte lika omfattande men, med undantag från norrmännens gränshandel, saknas det skattningar av hur mycket snus utländska medborgare, framförallt finländare, köper och som därmed

borde exkluderas från den registrerade försäljningen i Sverige. Det finns uppgifter som tyder på att finländare köper betydande mängder snus i norra Sverige i framförallt Haparanda (snus är förbjudet i Finland) (SVT, 2015).

Vidare ingår inte försäljning av råtabak i den registrerade försäljningen eftersom den inte beskattas. Råtabak kan användas för att tillverka både cigaretter och snus och är sålles en form av oregistrerad tobak som borde ingå i skattningen av totalkonsumtionen av cigaretter och snus. Här pågår en juridisk tvist som kan leda till att även råtabak kommer att beskattas (SVT, 2019). Det är angeläget att följa upp dessa begränsningar i kommande skattningar för att ytterligare förbättra tillförlitligheten i beräkningarna av den totala tobakskonsumtionen.

Andra exempel på utvecklingsarbete är att mer exakt bestämma den genomsnittliga vikten på en snusdosa och hur den har förändrats över tid – vilket är avgörande för att kunna omvandla snusförsäljningen som mäts i kg till antal dosor. Det kan också finnas anledning att undersöka möjligheterna att validera uppgifterna om norrmännens köp av tobak i Sverige där 11 % av försäljningen i Sverige framstår som hög. Enligt norska folkhälsoinstitutet antogs endast ca 2 % av Systembolagets försäljning år 2017 hamna i Norge via gränshandel (Kvaavik, 2018b). Vad som möjligen talar för en högre andel för cigaretter är att rökningen är mer omfattande i Norge än i Sverige med 11 % dagligrökare i Norge 2017 (Kvaavik, 2018a) mot 7 % i Sverige, samtidigt som alkoholkonsumtionen är lägre i Norge än i Sverige. Vidare är cigaretter ungefär hälften så dyra i Sverige vilket är en större rabatt jämfört med sprit och vin men inte jämfört med öl (Hallberg & Österberg, 2015). Att cigaretter är relativt enkla att frakta jämfört med alkohol kan också spela in.

Till denna studies styrkor hör att vi har tillgång till en unik löpande befolkningsundersökning som genomförts på ett i stort enhetligt sätt under en längre tid. En annan styrka är att vi har utarbetat och tillämpat en innovativ metodik för att hantera bortfallsproblematiken i anskaffning av cigaretter genom att jämföra registrerad försäljning med självrapporterade köp av registrerade cigaretter. Sammantaget bedömer vi att dessa inslag i undersökningen ökar tillförlitligheten i de resultat som presenterats i denna rapport.

4. Referenser

- Agardh E, Boman U & Allebeck P (2014). *Hur stor del av Sveriges sjukdomsbörda orsakas av alkohol, narkotika och tobaksrökning?* – Kartläggning utifrån ”DALY-metoden” 1990–2010. Karolinska Institutet: Department of Public Health Sciences.
- Bolinder G (2012). Snusning en kontroversiell folkhälsofråga. *Läkartidningen*, 109(11), 564.
- European Commission (2012). Attitudes of Europeans towards tobacco. Special Eurobarometer 385.
- European Commission (2015). Attitudes of Europeans towards tobacco and electronic cigarettes. Special Eurobarometer 429.
- European Commission (2017). Attitudes of Europeans towards tobacco and electronic cigarettes. Special Eurobarometer 458.
- EU-upplysningen (2017). Elektronisk källa <http://www.eu-upplysningen.se/> Har EU förbud mot snus? Nedladdat 2017-01-26.
- Finansdepartementet (2019). Beräkningskonventioner 2019. En rapport från skatteekonomiska enheten. (2005–2019 års beräkningskonventioner har använts för tidsserier).
- Folkhälsomyndigheten (2018). Tabellfiler från undersökningen: Hälsa på lika villkor (HLV). Hämtade juni 2018 från: <http://www.folkhalsomyndigheten.se>.
- GBD 2015 Tobacco Collaborators (2017). Smoking prevalence and attributable disease burden in 195 countries and territories, 1990–2015: a systematic analysis from the Global Burden of Disease Study 2015. *Lancet* Apr 5.
- Hallberg J & Österberg E (2015). Information on the Nordic Alcohol Market 2015-report.
- Hjärt-Lungfonden (2018). Elektronisk källa <https://www.hjart-lungfonden.se/> Risker med snus. Nedladdat 2018-05-22.
- Kvaavik E (2018a). Tobakk i Norge. Folkehelseinstituttet. Oslo.
- Kvaavik E (2018b). Alkohol i Norge. Folkehelseinstituttet. Oslo.
- Leifman H & Trolldal B (2017). *Alkoholkonsumtionen i Sverige 2017*. Rapport 175. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, Stockholm.
- Lund I & Lund K (2014). How has the availability of snus influenced cigarette smoking in Norway?. *International journal of environmental research and public health*, 11(11), 11705-11717.
- Lund M, Lund KE & Kvaavik E (2011). Hardcore smokers in Norway. *Nicotine Tob Res.* Nov;13(11):1132–9.
- Lund KE & Vedøy TF (2017). Selvrapporterte forsyningskilder for sigaretter, snus og e-sigaretter. *Tidsskrift for Den Norske Legeforening* (accepted).

Rouabhia M, Park H, Semlali A, Zakrzewski A, Chmielewski W & Chakir J (2016). E-cigarette Vapor Induces an Apoptotic Response in Human Gingival Epithelial Cells Through the Caspase-3 Pathway. *Journal of Cellular Physiology*. Volume 232, Issue 6, June 2017, pg 1539-1547.

SCB (2014). Tabellfiler för tobaksvanor i: Undersökningen av levnadsvanor (ULF). Hämtade augusti–september 2014 från: <http://www.scb.se>. Uppgifterna har kompletterats med specialbeställningar från undersökningen framtagna av Charlotte Samuelsson (tabell med de specialbeställda uppgifterna finns tillgängliga i CAN:s rapport *Drogutvecklingen i Sverige 2014*).

SFS 2000:1225 (2000). Lag om straff för smuggling. Svensk författningssamling. Stockholm. Finansdepartementet.

Skatteutskottet (2016). Punktskattehöjningar på alkohol- och tobaksprodukter – skatteeffekter och påverkan på den oregistrerade anskaffningen av dessa produkter. 2015/16:RFR8.

Socialdepartementet (2016). En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016–2020. Skr.2015/16:86. Socialdepartementet.

Socialstyrelsen (2014). Registeruppgifter om tobaksrökningens skadeverkningar, artikelnummer 2014-3-4.

Sundar I, Javed F, Romanos G & Rahman I (2016). E-cigarettes and flavorings induce inflammatory and pro-senescence responses in oral epithelial cells and periodontal fibroblasts. *Oncotarget*. 2016; 7:77196-77204.

Sundin E, Landberg J, Raninen J & Ramstedt M (2015). Stabilitet och förändring i negativa konsekvenser av ANT i Sverige.

Sveriges Riksdag (2016). En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016–2020. Regeringens skrivelse 2015/16:86.

SVT (2015). <http://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrboten/finska-snusare-lyfter-haparanda>.

SVT (2019). <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/snusstrid-avgors-i-hogsta-instans>.

Tobaksleverantörsföreningen (2016). Obeskattade cigaretter 2015 – en undersökning av marknaden för obeskattade cigaretter i Sverige. Tobaksleverantörsföreningen.

Vedøy TF & Lund KE (2017). Selvrapporterte forsyningskilder for sigaretter, snus og e-sigaretter. *Tidsskrift for den Norske lægeforening: tidsskrift for praktisk medicin, ny række*, 137(16).

World Health Organization (2014). *Global status report on noncommunicable diseases 2014*. World Health Organization.

Bilaga I. Material och metod

Monitormätningarnas utgångspunkter för beräkning av anskaffning av tobak

För att minska effekterna av olika faktorer som kan snedvrider svaren på frågor om anskaffning av tobak, utgår undersökningen från fyra huvudprinciper. Dessa principer är:

1. Frågor om anskaffning och användning ställs i separata delar. Frågor om användning undviks när syftet är att få en bild av den totala konsumtionen eftersom de intervjuade personerna kan ha svårt att avgöra om de cigaretter eller det snus de förbrukar är köpta utomlands. Mätningarna avser således främst anskaffning snarare än konsumtion men siffrorna över anskaffning används som indikator på konsumtionen eftersom de cigaretter och det snus som anskaffas förr eller senare kommer att förbrukas. Under ett år antas således konsumtionen i stort sett vara densamma som anskaffningen på nationell nivå.
2. Kort observationstid. För att minska risken för olika snedvridande minneseffekter för respondenten såsom glömska och teleskopering (lägga avlägsna händelser närmare i tiden) är det viktigt att ha en så kort observationstid som möjligt. I Monitormätningarna avser därför frågorna om anskaffning och konsumtion de senaste 30 dagarna.
3. Mätning på aggregerad nivå. Resultaten från den del som avser anskaffning gäller konsumtionens omfattning och utveckling på aggregerad, nationell nivå, och inte konsumtionen på individnivå eftersom det inte är givet att den som köper tobaken är den som också förbrukar den.
4. Uppräkning av självrapporterade uppgifter. De oregistrerade mängderna tobak som fångas in av mätningarna är av olika skäl lägre än de faktiska nivåerna. I syfte att korrigera för detta görs vissa uppräkningsberäkningar av de beräknade delmängderna vad gäller cigaretter. Då underrapporteringen av snus är betydligt mindre görs ingen motsvarande uppräkning för självrapporterad anskaffning av snus (se närmare nedan). De uppräkningsberäkningar som görs avseende cigaretter baseras på skillnaden mellan uppgifter om registrerad beskattad försäljning av cigaretter i Sverige och självrapporterade köp av registrerade cigaretter. Utifrån denna skillnad beräknas en kvot som ligger till grund för uppräkning av de självrapporterade mängderna resandeförda cigaretter och köp av smugglade cigaretter. Uppgifterna om den registrerade försäljningen utgår från Skatteverkets årliga nettoskatteintäkter för cigaretter vilken redovisas i Finansdepartementets beräkningskonventioner. Summan för intäkterna divideras med punktskatten per cigarett.

Mätprocedur och urvalsmetod

I samband med att CAN övertog Monitorundersökningen år 2013 genomfördes vissa ändringar i urvalsförfarandet, i enkätfrågorna och i intervjuarstaben. Det är fortfarande Ipsos (tidigare Synovate och TEMO) som genomför frågeundersökningarna, men en ny intervjuarstab används sedan halvårsskiftet 2013. Numera används telefonintervjuföretaget Norstat.

Urvalet av personer till frågeundersökningen är sedan 2013 individbaserat och både fasta telefonnummer och mobilnummer används. Urvalet sker ur PAR-konsument, som är en databas med samtliga, för undersökningar, tillgängliga telefonabonnenter med fasta eller mobila abonnemang. Endast de respondenter som kan genomföra en intervju på svenska ingår i undersökningen.

Först genomförs ett större slumpmässigt urval ur själva PAR-registret. Därefter genomförs veckovisa urval ur detta huvudurval. Varje veckourval bearbetas under en fyraveckors-period, vilket också innebär att sökperioden för att nå en individ uppgår till fyra veckor. Ett nytt veckourval tillkommer således varje vecka, vilket innebär att fyra veckourval bearbetas parallellt. Antalet uppringningsförsök uppgår till maximalt 30 under en fyraveckorsperiod, men i praktiken görs ungefär 20 försök hos dem som inte nås under perioden. Antalet uppringningsförsök är störst under den första veckan för att successivt minska under de kommande veckorna. Efter att man försökt nå en respondent vid 12 tillfällen på den fasta telefonen, byter man till den mobila och vice versa. Detta byte gäller av naturliga skäl endast de som har både fast och mobilt abonnemang.

Intervjuprocessen pågår alltså kontinuerligt och intervjuer genomförs under alla veckodagar. Totalt genomförs ungefär 350 intervjuer per vecka, vilket motsvarar drygt 18 000 per år. I 2018 års undersökning fick emellertid endast en fjärdedel av respondenterna, omkring 4500, besvara frågorna som berör den självskattade konsumtionen av alkohol och tobak. Åldersintervallet för intervjupersonerna i urvalet är 17–84 år.

Undersökningens bortfall och viktning

Bortfallet i frågeundersökningarna har ökat successivt under perioden, vilket har varit en generell utveckling för den här typen av frågeundersökningar. Under studiens första år, fram till 2004, uppgick bortfallet till ungefär 40 %. Därefter steg det till 50 % under åren 2007–2008 och har de senaste tre åren legat på 74 %. Framförallt är det andelen unga vuxna som minskat i deltagandet, medan de äldres representativitet varit mer intakt. De äldre har till och med blivit överrepresenterade i förhållande till deras andel av befolkningen. Viktning av de intervjuade personernas svar i datamaterialet är ett sätt att korrigera för en sådan skevhet i representativitet. En annan åtgärd är att tillämpa det uppräkningsförfarande som presenteras nedan och som bygger på hur väl det faktiska urvalets cigarettanskaffning täcker in den registrerade försäljningen.

De som deltar i undersökningen viktas med hänsyn till variablerna: kön, ålder och region (H-region). H-regioner mäter invånartäthet i kommunerna, från storstad till glesbygd. Vid skapandet av denna viktvariabel används en så kallad viktmatrix, där ålder är indelad i fem kategorier, variabeln H-region i tre kategorier och kön i två kategorier.

Det är dock viktigt att poängtera att antalet intervjuade personer alltid har uppgått till ungefär 1 500 varje månad. Det som definieras som bortfall i undersökningen är gruppen

av personer som av olika skäl inte gått att nå för intervju eller velat ingå i undersökningen. Denna grupp har dock ersatts av andra personer ur urvalet som intervjuats.

Registrerad försäljning av cigaretter och snus

Den i Sverige registrerade försäljningen av cigaretter och snus består av legal (beskattad) försäljning i butiker och kiosker. Uppgifterna redovisas i Finansdepartementets årliga rapport Beräkningskonventioner (Finansdepartementet, 2019).

Finansdepartementets uppgifter revideras fortlöpande och de mest aktuella siffrorna är alltid preliminära såsom t.ex. 2018 års uppgifter i den senaste rapporten. Även äldre uppgifter kan korrigeras i efterhand och vissa revideringar har därför gjorts i denna rapport jämfört med de siffror som presenterades i tidigare rapporter.

Statistiken kring den registrerade försäljningen som redovisas i beräkningskonventionerna utgår från Skatteverkets data om punktskatteintäkter från tobaksförsäljningen och inkluderar hela den registrerade tobaksmarknaden.

I föreliggande rapport redovisas den registrerade cigarettförsäljningen i antal cigaretter där Skatteverkets årliga nettoskatteintäkter divideras med punktskatten per cigarett. De registrerade uppgifterna om snusförsäljningen redovisas däremot i antal kg (eftersom snusskatten baseras på vikt). För att slå samman den registrerade försäljningen med självrapporterade uppgifter om köp av oregistrerat snus har vi därför även skattat den registrerade försäljningen i termer av antal dosor.

Det finns inga officiella uppgifter om hur mycket en snusdosa väger i genomsnitt, Vikten skiljer även mellan lössnus och portionssnus vilket gör att förändringar i marknadsandel för respektive sort påverkar den genomsnittliga vikten per såld dosa. Utifrån uppgifter från Swedish Match vet vi att portionssnusets andel ökat till ca 85 % 2018. Vi bedömer också att den genomsnittliga vikten för en dosa portionssnus kan ha sjunkit under senare år genom framväxten av nya mindre storlekar på portionssnuset som väger mindre, s.k. mini, slim och superslim portioner. Exakt hur detta har slagit på genomsnittsvikten för en dosa portionssnus vet vi inte men i föreliggande rapport har vi antagit en succesiv minskning från 22,9 till 18 gram mellan 2003 och 2018. Sammantaget innebär detta att genomsnittsvikten för en snusdosa sjunkit 33 till 22 gram mellan 2003 och 2018

Oregistrerade delmängder cigaretter

Resandeförsel och smuggling

Det är viktigt att skilja på tobak som förs in i landet i samband med resor, så kallad resandeförsel och tobak som smugglas in i landet i syfte att säljas vidare. Den avgörande skillnaden är om införseln sker i kommersiellt syfte eller inte, det vill säga om den införda tobaken förs in i landet för eget bruk eller för att säljas vidare på den illegala marknaden i syfte att tjäna pengar på hanteringen (SFS 2000:1225, Lag om straff för smuggling).

I Monitormätningarna beräknas mängden resandeförd tobak med hjälp av frågor om hur många cigaretter och snusdosor resenärer tagit med sig vid inresor till Sverige.

De som uppger att de rest in till Sverige från utlandet under de senaste 30 dagarna får uppge hur många gånger de har rest in i landet och om de förde med sig några cigaretter/snusdosor vid den senaste inresan. Antalet cigaretter/snusdosor man tog med sig vid den senaste resan multipliceras med antalet resor man gjort under samma tidsperiod.

Anskaffningen av till Sverige smugglade cigaretter mäts med frågor om respondenten, någon gång under de senaste 30 dagarna, köpt cigaretter som någon eller några personer fört in i landet i syfte att sälja vidare för att tjäna pengar. Om så är fallet ställs ytterligare frågor om antalet gånger man köpt smugglade cigaretter och vilka mängder det rörde sig om den senaste gången. Det finns alltså inte någon avsikt att i den här undersökningen mäta omfattningen av personer som själva smugglat in tobak. Frågorna avser istället fånga in hur stor omfattning köp av insmugglade cigaretter som förekommer.

Till Sverige är införseln av cigaretter och snus i praktiken fri så länge de införda mängderna är för privat bruk. För att i Monitormätningarna skilja på resandeförsel och smuggling av cigaretter behövs dock en övre gräns för hur mycket tobak som kan definieras som "för privat bruk". Det finns inte någon självklar sådan gräns. De av EU angivna indikativa nivåerna uppgår till 800 cigaretter (4 limpor) (Rådets direktiv 92/12/EEG). Men denna nivå kan överskridas om införseln är för privat bruk, vilket innebär att denna nivå inte är lämplig för att skilja på resandeförsel och smuggling. På grund av detta används istället en högre nivå på 2 000 cigaretter. Inte heller för snus finns någon mängdbegränsning för hur mycket en person kan föra in i landet för eget bruk. Det finns dock ett maximalt ekonomiskt värde som inte får överstigas utan att tull och skatt måste betalas. Det ekonomiska gränsvärdet ligger på 4 300 kr (ca 15–20 stockar eller omkring 200 dosor) för den som reser med kommersiell flyg- eller färjetrafik samt på 3 000 kr för övriga resande. För beräkningarna av mängden införd snus har därför en motsvarande övre gräns satts till 200 dosor per person och resa. Ingen respondent i Monitormätningen har dock varit i närheten av att rapportera införsel av så många dosor.

Även när det gäller köp av smugglade cigaretter används i undersökningen gränser för hur många cigaretter en person kan köpa under en 30-dagarsperiod. Anledningen till detta är att det kan finnas ett eller flera grossistled i hanteringen, men frågorna i undersökningen avser endast de cigaretter som köpts för eget bruk. Dessa gränser är desamma som för resandeförseln.

Extremvärden

Det kan av olika skäl förekomma extremvärden i datamaterialet. Det kan bland annat bero på att de intervjuade personerna har uppgivit felaktiga uppgifter eller på manuella felkodningar av intervjuaren. Det är av stor vikt att korrigera för dessa extremvärden eftersom de beräknade volymerna anskaffad tobak annars kan bli missvisande. Ett exempel på detta är orimliga uppgifter om antal resor eller antal köp under de senaste 30 dagarna. I Monitorundersökningen används därför ett tak på max 20 resor, 20 köp av smugglad tobak och 30 köp av tobak inom den legala försäljningen i Sverige. I praktiken har dock ytterst få korrigeringar gjorts av denna anledning.

Uppräkning av självrapporterade oregistrerade delmängder

Täckningsgrader

Som redan nämnts kan man på goda grunder anta att svaren på intervjufrågor om köp och konsumtion av tobak i en undersökning riktad till den allmänna befolkningen inte fångar upp de verkliga köpta och konsumerade nivåerna. Denna underrapportering har två huvudsakliga källor – dels att intervjupersonerna faktiskt inte kommer ihåg korrekt eller vill framstå som mer hälsosamma och dels att de som använder och köper cigaretter är överrepresenterade i bortfallet. Ett exempel på den senare effekten är en aktuell studie om bl.a. rökning, där dagligrökare och personer med tobaksrelaterad beroendeproblematik var underrepresenterade i en uppföljning (Sundin, m.fl., 2015).

För att få ett mått på denna underskattning med avseende på anskaffning av cigaretter, ingår det i Monitorundersökningen sedan april 2012 frågor om de intervjuade personernas köp av cigaretter genom legala försäljningskanaler i Sverige. Frågorna avser cigaretter som sålts till ett pris som överstiger 43 kronor för ett paket eftersom det antas vara omöjligt för tobakshandlare att sälja cigarettpaket till lägre pris samtidigt som tobaksskatt och moms betalas fullt ut. Dessa självrapporterade uppgifter om antal köpta beskattade cigaretter räknas därefter om för att gälla hela populationen och jämförs avslutningsvis med de officiella mängderna försålda cigaretter i den av Finansdepartementet utgivna Beräkningskonventionen (Finansdepartementet, 2019). Se Leifman & Trolldal (2017) för motsvarande resonemang för alkoholanskaffningen.

Den andel som de intervjuade personernas uppgivna köp av tobak, genom legala försäljningskanaler, utgör av den faktiska registrerade försäljningen brukar kallas *täckningsgrad*. Täckningsgraden anger i det här fallet det självrapporterade antalet köpta cigaretter i procent av de faktiska sålda mängderna enligt Beräkningskonventionen.

Idén bakom uppräkningsgraden är att den täckningsgrad som uppmäts för de självrapporterade köpen av registrerade cigaretter kan användas som utgångspunkt för att korrigera nivåerna för självrapporterade köp av oregistrerade cigaretter, det vill säga för resandeinförsel och smuggling. Utifrån täckningsgraden tas den så kallade uppräkningsfaktorn fram – alltså den faktor som de rapporterade uppgifterna kan multipliceras med för att korrigera för underrapporteringen. Uppräkningsfaktorn för 2012 och 2013 är baserad på täckningsgraden för 2012 respektive 2013 medan uppräkningsfaktorn för åren 2014–2018 baseras på täckningsgraden för den perioden. Anledningen till denna uppdelning är att täckningsgraden visade sig vara högre med det nya sättet att fråga som introducerades i juli 2013. I tabell H redovisas täckningsgraderna för varje enskilt år.

Av tabellen framgår att de självrapporterade cigarettköpen i genomsnitt motsvarade ca 51 % av den faktiska försäljningen 2012 och den beräknade uppräkningsfaktorn blev därför 2 ($1/0,51$). Motsvarande täckningsgrad för 2013 var 0,55 och en uppräkningsfaktor 1,8. (Det är således det inverterade värdet av täckningsgraden som används som uppräkningsfaktor). För att löpande anpassa uppräkningsfaktorn till eventuella förändringar i undersökningens täckning av tobaksköp och samtidigt ha en stabilitet i korrigeringarna revideras uppräkningsfaktorn löpande med 3-års glidande medelvärden. Under senare år ligger

Tabell H. Självrapporterade köp av registrerade cigaretter (beskattade och sålda i Sverige), faktisk registrerad försäljning av cigaretter, täckningsgrad och skattad uppräkningsfaktor. Data för 2012–2018.

	Självrapporterat antal köpta cigaretter (milj.)	Antal registrerade försålda cigaretter (milj.) ^{a)}	Täckningsgrad (%)	Uppräkningsfaktor
2012	2 428	4 800	51	2,0
2013 ^{b)}	2 565	4 649	55	1,8
2014	3 161	5 244	60	1,7
2015	3 333	4 981	67	1,6
2016	2 909	5 027	58	1,6
2017	2 876	4 787	60	1,6
2018	2 612	4 701	56	1,7

a) Källa: Beräkningskonventionen (2018,2019). Exklusive skattad försäljning till normän.

b) Nya mer detaljerade frågor börjar ställas i augusti vilka tycks ge något högre svar.

täckningen stabilt på ca 60 % vilket innebär en uppräkningskvot på 1,6 medan en sämre täckning 2018 höjde uppräkningsfaktorn till 1,7.

Då motsvarande frågor om anskaffning av registrerat snus saknas i Monitormätningarna var det inte möjligt att beräkna motsvarande uppräkningsfaktor för snus. I den del av undersökningen som istället handlar om respondenternas egen *användning* av tobak får de respondenter som svarat att de snusar däremot frågan om hur många snusdosor de i genomsnitt förbrukat i veckan. Utifrån beräkningar av den självrapporterade snuskonsumtionen – alltså den mängd som snusarna uppgett att de *använt* går det emellertid att konstatera att den självrapporterade snusförbrukningen har en betydligt högre täckningsgrad av den totala snuskonsumtionen (utifrån anskaffning) under den studerade perioden (ca 70–80 %) än vad som gäller för den självrapporterade cigarettförbrukningen (ca 40–55 %). Bedömningen är därför att en uppräkning av självrapporterade köp av snus inte är lika motiverad.

Självrapporterad användning av tobak

Resultaten från avsnittet *Självrapporterade uppgifter om användning av cigaretter, snus och e-cigaretter* baseras på frågor om respondenterna rökt respektive snusat under de senaste 30 dagarna. De respondenter som svarat att de rökt minst en cigarett respektive använt snus de senaste 30 dagarna, får frågan om de rökt cigaretter/använt snus dagligen. De som svarat *ja* på denna fråga klassificeras som dagligrökare respektive dagligsnusare, medan de som svarat *nej* klassificerats som sporadiska rökare/snusare (eftersom de svarat att de rökt/snusat de senaste 30 dagarna).

Bastalen för beräkningarna av självrapporterad användning utgörs av respektive frågas samtliga respondenter under det aktuella året. Undantaget för detta är åren 2003, 2004 gällande rökning samt åren 2009, 2010 och 2013 för både rökning och snusning. Dessa år har frågorna inte ställts alla månader. Värdena har därför skattats med hjälp av värden för motsvarande månader året före och året efter och årsgenomsnittet för de månader frågorna ställts under det aktuella året.

Andelen som använt tobak de senaste 30 dagarna varierar något från månad till månad⁹. I rapporten redovisas den genomsnittliga andelen användare per år.

Efter att frågan om daglig rökning ställts får de respondenter som svarat ja på denna fråga, frågan om hur många cigaretter de i genomsnitt rökt per dag de senaste 30 dagarna. Detta medan de sporadiska rökarna istället får frågan om hur många cigaretter de i genomsnitt rökt per vecka. Gällande snusning var det fram t.o.m. år 2015 enbart de respondenter som svarat att de snusat dagligen som fick följdfrågan om hur mycket snus de förbrukat. Och till skillnad från rökarna är det istället för dagskonsumtion av cigaretter, snusarnas vecko-konsumtion av förpackningar – det vill säga antal snusdosor i veckan – som kartläggs. Från och med april år 2015 får också de respondenter som klassificerats som sporadiska snusare frågan om antalet dosor de konsumerar och även för dem avser frågan veckokonsumtion. För månaderna jan-mars år 2015 har värden inputerats från motsvarande månader 2016. Uppgiften är ett årsmedelvärde.

Då uppgifterna om användning av cigaretter respektive snus omräknats till genomsnittskonsumtion i befolkningen har rökarnas/snusarnas självrapporterade konsumtion av cigaretter/dosor dividerats med antalet respondenter i urvalet. Detta är ett annat förfarande än i tidigare rapporter som CAN publicerat gällande tobaksförbrukningen utifrån Monitormätningarna, då uppgifterna istället dividerats med antalet personer i befolkningen utifrån SCB:s befolkningsstatistik. Det nya förfarandet har använts för att ta hänsyn till de viktningar och olika stora bortfall som förekommer i olika åldersgrupper i Monitordatat.

Som ovan nämnt kan det av olika skäl förekomma felaktiga extremvärden i datamaterialet. För att minska risken för att sådana felaktigheter ska snedvrider materialet har höga extremvärden trunkerats ner. De respondenter som svarat att de röker mer än 60 cigaretter per dag (dagligrökarna) eller mer än 60 cigaretter per vecka (de sporadiska rökarna) respektive mer än 20 snusdosor i veckan har trunkerats ner. Det maximala värdet på dessa variabler har därför varit: 60 cigaretter per dag/vecka eller 20 snusdosor/vecka. I praktiken har dock ytterst få extremvärden noterats och trunkeringen har inte haft någon nämnvärd betydelse.

Jämfört med tidigare års rapporter kan de självskattade uppgifterna av antal konsumerade snusdosor skilja sig något för åren 2007–2017 i årets rapport. Det beror på de ovannämnda justeringarna som gjorts där de (fåtal) respondenter som uppgett att de snusar mer än 20 dosor i veckan har trunkerats ner till 20.

Revidering av frågeformuläret

Inför 2018 års datainsamling genomfördes en förändring i frågeformuläret vad gäller rökning. Perioden 2003–2017 fick respondenterna inledningsvis en fråga om huruvida de rökt någon typ av tobak (t.ex. cigaretter, cigarrer, pipa) de senaste 30 dagarna. De som svarade *ja* på denna fråga fick sedan svara på om de rökt specifikt cigaretter. I samband med 2018 års datainsamling exkluderades den inledande frågan om tobaksrökning och respondenterna fick direkt frågan om cigaretter. Resultaten visade på en statistiskt signifikant ökning av andelen rökare mellan åren 2017 och 2018. Detta kan alltså bero på

⁹ Såväl andelen dagliga som sporadiska rökare och snusare varierar med 2–3 procentenheter mellan olika månader de flesta år. Möjligen tenderar något fler sporadiska rökare och snusare uppmätas under sommarmånaderna, tidig höst och december, men även detta varierar mellan olika år.

att fler rökare fångas upp genom den nya frågekonstruktionens mer direkta karaktär och har därför markerats i form av tidsseriebrott i figurerna.